

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหนังสือเรียน การอ่านและการเขียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับนักเรียนชาวต่างประเทศ สมาคม วาย.เอ็ม.ซี.เอ เชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับหนังสือเรียน
 - 1.1 ความหมายของหนังสือเรียน
 - 1.2 ความสำคัญของหนังสือเรียน
 - 1.3 ส่วนประกอบของหนังสือเรียน
 - 1.4 ลักษณะของหนังสือเรียนที่ดี และเกณฑ์ในการเลือก
 - 1.5 การประเมินหนังสือเรียน
2. เอกสารเกี่ยวกับการสอนอ่านและเขียนภาษาไทย
 - 2.1 กระบวนการในการอ่าน
 - 2.2 หลักการสอนอ่าน
 - 2.3 วิธีการสอนอ่าน
 - 2.4 การสอนเขียน
 - 2.5 หลักการสอนเขียนคำ
 - 2.6 เทคนิคการสอนเขียน
3. เอกสารเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาที่สอง
 - 3.1 ทฤษฎีการได้มาซึ่งภาษาที่สอง
 - 3.2 ทฤษฎีความจำนุญย์ที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้ภาษาที่สอง
 - 3.3 ข้อจำกัดด้านอายุในการเรียนภาษาที่สอง
4. เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาหนังสือเรียนภาษาไทย การอ่านและการเขียนสำหรับชาวต่างประเทศของสมาคม วาย.เอ็ม.ซี.เอ
 - 4.1 ปัญหาในการสอนอ่าน และเขียนภาษาไทย ของโรงเรียน วาย.เอ็ม.ซี.เอ
 - 4.2 ความสำคัญและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์
 - 4.3 กระบวนการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์
 - 4.4 ข้อเสนอแนะในการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์

5. หลักสูตรการอ่านและการเขียนภาษาไทยเบื้องต้น สำหรับชาวต่างประเทศของสมาคม วาย.เอ็ม.ซี.เอ

6. เอกสารเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพหนังสือ

7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารเกี่ยวกับหนังสือเรียน

ความหมายของหนังสือเรียน

หนังสือเรียนตามความหมายของกระทรวงศึกษาธิการ หมายถึง หนังสือที่กระทรวง ศึกษาธิการ กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนมีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้องอาจจะมีลักษณะเป็น เล่ม เป็นแผ่น เป็นชุดก็ได้ (อรสา ปราชญ์นคร, 2525, หน้า 96)

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอน มีเนื้อหาถูกต้อง และสอดคล้องกับหลักสูตร(พิรเดช พงศ์งามสง่า, 2549, <http://www.km.neo-2.net/index.php>)

หนังสือเรียน (Textbooks) คือหนังสือที่มีเนื้อหาตามสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และกระทรวงศึกษาธิการออกใบอนุญาตรับรองว่าได้เรียบเรียงเนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชา มีความ ยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น ลำดับขั้นตอนการเรียนรู้เหมาะสม ตรงตามรายละเอียดของลักษณะ วิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ใช้ภาษาสื่อความหมายและแนวคิดชัดเจนและเหมาะสมกับอัตราเวลาเรียน ที่กำหนดไว้ (<http://www.vdo.kku.ac.th/mediacenter/>)

หนังสือเรียนหรือแบบเรียน หมายถึง เอกสารที่จัดเป็นรูปเล่ม ใช้สำหรับการเรียน มีสาระ ตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง อาจมีลักษณะเป็นหนังสือเล่มเดียวตามกลุ่มวิชาหรือ รายวิชาใด หรือเป็นชุด คือ มีหลายเล่มหลายชนิดอยู่ในชุดเดียวกันได้ และอาจมีแบบฝึกหัด ประกอบด้วยเพื่อเป็นสื่อการเรียนสำหรับผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะและแตกฉานใน บทเรียน สำหรับรายวิชาที่เน้นทักษะและการปฏิบัติ <http://www.kruthai.info/> (อึ้งใน, เจริญ บงเสน , 2551, <http://www.bbsthai.com>)

บันลือ พฤษะวัน (2533, หน้า 47) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนว่าเป็นหนังสือที่ กระทรวงศึกษาธิการประกาศบังคับใช้ โดยกำหนดว่าผู้เรียนในระดับชั้นนั้นๆ จำต้องมีเพื่อจะได้ใช้ ฝึกอ่านเป็นพื้นฐานของวิชานั้นๆ ตามที่เนื้อหาของหลักสูตรได้กำหนดไว้ให้

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2546, หน้า 111) กล่าวถึงหนังสือเรียนว่า คือหนังสือที่ใช้สอน เป็นหลักในวิชาที่เรียนของเด็กแต่ละระดับชั้น หนังสือเรียนจะต้องมีการจัดลำดับเนื้อเรื่องให้ เหมาะสมและถูกต้อง เพื่อเป็นอุปกรณ์อันสำคัญสำหรับวิชาที่หลักสูตรกำหนดให้

ทศนีย์ ศุภเมธิ (2542, หน้า 148) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนว่าเป็นหนังสือที่ได้เขียนโดยมีสาระตรงตามหลักสูตร ในระดับนั้นๆ และวิชานั้นๆ เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน

Carter V. Good (อ้างใน ทศนีย์ ศุภเมธิ, 2542, หน้า 47) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนดังนี้

1. หมายถึง หนังสือใดๆ ก็ตามที่ใช้ในการสอน
2. หมายถึง หนังสือที่เกี่ยวกับวิชาที่กำหนดไว้ในการเรียนรู้มีการจัดเรียงลำดับเรื่องอย่างมีระบบ มุ่งหมายสำหรับใช้ในการสอนในระดับเฉพาะและใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนที่สำคัญสำหรับวิชาที่กำหนด

Louis Shor (อ้างใน ทศนีย์ ศุภเมธิ, 2542, หน้า 147) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนว่าเป็นเครื่องมือที่ครูกับนักเรียนใช้สื่อความหมายซึ่งกันและกัน เป็นศูนย์กลางให้นักเรียนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้เรียนเรื่องเดียวกัน เพื่อความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ไปในแนวเดียวกัน

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่สร้างขึ้นหรือกำหนดให้มีเนื้อหาวิชาตรงตามหลักสูตรวิชานั้นๆ เพื่อใช้เป็นหลักในการเรียนการสอนระหว่างครูกับนักเรียน

ความสำคัญของหนังสือเรียน

บันลือ พุกกะวัน (2533, หน้า 48) ได้กล่าวว่าความสำคัญของหนังสือเรียนไว้ดังนี้

1. อำนาจประโยชน์แก่ครูผู้สอน
 - 1.1 เป็นเครื่องมือสำคัญที่ครูจะใช้ตรวจสอบเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด
 - 1.2 ช่วยให้ครูเข้าใจขอบเขตของเนื้อหา สาระที่จำเป็นสำหรับนักเรียน
 - 1.3 ช่วยให้ครูสามารถตั้งจุดประสงค์เฉพาะแต่ละบทเรียนนั้นๆ ได้ดียิ่งขึ้น
 - 1.4 ช่วยให้ครูกำหนดและจัดกิจกรรมประสบการณ์สำหรับนักเรียนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้
 - 1.5 ครูอาจให้กิจกรรมเพิ่มเติมแก่นักเรียน โดยการค้นคว้าหาคำตอบทำแบบฝึกหัดจากหนังสือเรียน
 - 1.6 ครูสามารถใช้หนังสือเรียนเป็นแนวสำหรับอ้างอิงหรือวางขั้นตอนในการเตรียมการสอนได้ดีขึ้น

2. อำนาจประโยชน์แก่นักเรียน

- 2.1 นักเรียนสามารถใช้หนังสือเรียนอ่าน ค้นคว้า เพื่อขยายประสบการณ์และนักเรียนสามารถเตรียมการมาล่วงหน้าก่อนที่ครูจะสอน

2.2 นักเรียนใช้อ่านตามลำพัง เพราะมีภาพช่วยเพื่อพัฒนาการอ่านของตนเองด้วยตนเองได้ดี

2.3 นักเรียนได้ใช้หนังสือเรียนทำแบบฝึกหัดหรือทบทวน

โกชัย และ สมพร สาริกบุตร (2520, หน้า 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือเรียนดังต่อไปนี้

1. หนังสือเรียนเป็นแหล่งข้อมูลที่จะให้เนื้อเรื่องและคำตอบในปัญหาต่างๆ อย่างมีขอบเขตในรายวิชานั้นๆ และเหมาะกับนักเรียนในระดับชั้นนั้น
2. หนังสือเรียนเป็นแหล่งตรวจสอบผลการทดลอง กฎเกณฑ์หรือทฤษฎีต่างๆ
3. หนังสือเรียนเป็นแหล่งกิจกรรม เป็นคู่มือแนะแนวทางให้เกิดการศึกษาสอบสวนหรือค้นคว้าทดลอง
4. หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือที่กะทัดรัด ช่วยสรุป ช่วยย้ำความรู้ความเข้าใจอย่างมีระบบตลอดจนมีกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดเสริมสร้างความเข้าใจให้พัฒนาสูงขึ้นไปเรื่อยๆ ตามระดับชั้นเรียน
5. หนังสือเรียนเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยสร้างความคิดอันดับแรกอันทำให้นักวิชาการหลายท่าน เกิดแรงบันดาลใจสร้างสรรค์หนังสืออย่างอื่นติดตามออกมา

ประทีป จรัสรุ่งรวิธร (อ่างใน ทศนีย์ ศุภเมธิ, ม.ป.ป., หน้า 149) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือเรียนไว้ดังนี้

1. หนังสือเรียนเป็นอุปกรณ์สำคัญชนิดหนึ่งที่มีบทบาทต่อการรวมเนื้อหาวิชา จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน
2. ช่วยแนะนำกิจกรรมและวัสดุประกอบการสอนเกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน
3. ช่วยเสริมสร้างนิสัยรักการค้นคว้าด้วยตนเอง และฝึกทักษะในการอ่านเพิ่มเติมและฝึกนักเรียนให้รู้จักคิดหาเหตุผล วิเคราะห์ เปรียบเทียบ สรุปความจริงที่ค้นคว้าและเข้าใจว่าส่วนใดของหนังสือเรียนเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้แต่ง ส่วนใดเป็นความจริง ส่วนใดเป็นหลักการที่มีอยู่แล้ว
4. เป็นศูนย์กลางให้นักเรียนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ร่วมเรียนเรื่องเดียวกัน และเข้าใจเรื่องราวในแนวเดียวกัน
5. เป็นอุปกรณ์ที่มีเนื้อหาวิชาตรงตามหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนศึกษาความรู้ได้ตามความมุ่งหมายของหลักสูตรและตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียน ดังนั้น หนังสือเรียนจึงมีบทบาทช่วยส่งเสริมการปรับปรุงหลักสูตร
6. ช่วยสื่อความหมายให้ครู และนักเรียนเข้าใจเนื้อหาเรื่องเดียวกันได้ตรงกัน เพื่อดำเนินการเรียนการสอนให้บรรลุผลสำเร็จ

ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์ (อ้างใน อรสา ปราชญ์นคร, 2525, หน้า 98) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของหนังสือเรียนไว้ดังนี้

1. ช่วยจัดลำดับและรวบรวมเนื้อหาวิชาในการเรียนการสอน
2. เป็นอุปกรณ์ที่มีเนื้อหาวิชาตามแนวหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้โดยครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. เป็นคู่มือแนะนำการทำกิจกรรมเพิ่มเติมและช่วยวางโครงการการทำงานของนักเรียนในห้องเรียน
4. ช่วยให้ครูตั้งจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
5. กระตุ้นให้นักเรียนคิดหาเหตุผล วิเคราะห์และเปรียบเทียบ
6. ช่วยแนะนำทางให้นักเรียนได้ทดลองและทบทวนบทเรียนที่เรียนมาแล้วว่าเป็นความจริงหรือไม่
7. ช่วยเสริมให้มีแหล่งความรู้

Jame W. Brown (อ้างใน วารี ธีระจิตร, 2522, หน้า 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือเรียนดังนี้

1. หนังสือเรียนเป็นอุปกรณ์ราคาถูก ใช้ได้นาน ใช้แล้วใช้อีกได้ และจะช่วยให้นักเรียนได้ศึกษาเป็นรายบุคคลได้ดี เพื่อช่วยให้เรียนตามกำลังความสามารถ
2. เป็นอุปกรณ์ที่นักเรียนแต่ละคนสามารถเรียนคนละสิ่งได้ในเวลาเดียวกัน เรียนซ้ำกี่ครั้งก็ได้ตามความต้องการและช่วยให้ครูมอบงานให้นักเรียนตามกำลังความสามารถของแต่ละคน
3. ช่วยสร้างหน่วยขึ้นภายในห้องเรียน ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนให้ประสบการณ์การอ่านและให้คตินิยมใหม่ๆ
4. ช่วยให้นักเรียนรู้วิธีศึกษา เป็นอุปกรณ์ที่รวบรวมหลักสูตรต่างๆ และช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ได้
5. ช่วยปรับปรุงทักษะของครู โดยเฉพาะครูใหม่ เพราะหนังสือเรียนมีเนื้อหาตรงตามหลักสูตร การจัดทำก็ต้องมีความพิถีพิถันและการรอบรู้มาก คำนึงถึงหลักการเรียนการสอน ความสนใจ และความสามารถของนักเรียนแต่ละวัย
6. หนังสือเรียนเป็นแหล่งข้อมูลที่จะให้เนื้อเรื่องและคำตอบในปัญหาต่างๆ อย่างมีขอบเขตในรายวิชานั้นๆ และเหมาะสมกับระดับความรู้ของนักเรียน
7. หนังสือเรียนเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์หนังสืออย่างอื่นติดตามออกมา เช่น หนังสืออ่านประกอบ หนังสือแบบฝึกหัด หนังสือคู่มือครู และอื่นๆ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าหนังสือเรียนมีประโยชน์ต่อครูผู้สอนและนักเรียนมาก ถึงแม้ว่าจะได้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านวิธีสอนหรือมีการผลิตสื่อใหม่ๆ เพิ่มขึ้นก็ตาม หนังสือเรียนยังมีความสำคัญที่ช่วยให้การสอนของครูบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ และเป็นวัสดุการสอนที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง

1.3 ส่วนประกอบของหนังสือเรียน

หนังสือเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนสำหรับรายวิชาต่างๆ มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้ (อนุก รัตน์ปียะภรณ์, 2531, หน้า 55-57)

1. ปกหนังสือ ปกหนังสือเรียนเป็นสิ่งแรกที่ดึงดูดความสนใจของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความอยากอ่านอยากเรียน หนังสือเรียนที่ดีควรออกแบบปกให้สวยงาม ภาพที่ปรากฏบนหน้าปกจะต้องสอดคล้องกับชื่อรายวิชาบนหน้าปกหนังสือเรียนนั้นๆ และปกควรใช้กระดาษปอนด์ขาวหนาทำปกหนังสือ ซึ่งจะทำให้ปกหนังสือแข็งแรงทนทาน ถ้าปกหนังสือใช้กระดาษบางๆ พิมพ์ปกก็จะขาดง่าย

2. ขนาดรูปเล่ม หนังสือเรียนที่พบเห็นโดยทั่วๆ ไปจะมีขนาดรูปเล่มใกล้เคียงสมุดของนักเรียนที่ใช้จดบันทึกในเวลาเรียนหรือทำการบ้าน ขนาดรูปเล่มของหนังสือเรียนเรียงจากเล็กไปใหญ่ได้ดังนี้คือ ขนาด 13 x 18.5 เซนติเมตร 14.8 x 21 เซนติเมตร 16.5 x 24 เซนติเมตร 18.5 x 26 เซนติเมตร และขนาดใหญ่สุด 21 x 29.7 เซนติเมตร

ขนาดรูปเล่มของหนังสือเรียนที่ดีควรจะมีขนาดที่พอเหมาะกับมือของนักเรียน ไม่เล็กหรือไม่ใหญ่เกินไป ไม่หนาหรือบางเกินไป ความหนาของหนังสือเรียนไม่ควรเกิน 200 หน้าเพราะถ้าหนังสือเรียนมีขนาดหนามากจะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายที่จะเรียนในวิชานั้นๆ ได้และอาจทำให้ไม่อยากหยิบจับหนังสือเรียนเล่มนั้นเลย

ขนาดรูปเล่มหนังสือเรียนที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษา มี 2 ขนาด คือ ขนาด 14.8 x 21 เซนติเมตร และขนาด 18.5 x 26 เซนติเมตร

สำหรับขนาดรูปเล่มหนังสือเรียนที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจะมีอยู่หลายขนาด ทั้งนี้เพราะเด็กส่วนใหญ่โตมาขนาดที่เหมาะสมจะมีตั้งแต่ 14.8 x 21 เซนติเมตร ไปจนถึง 21 x 29.7 เซนติเมตร สำหรับขนาด 13 x 18.5 เซนติเมตร ซึ่งเป็นขนาดเล็กมากไม่นิยมพิมพ์หนังสือเรียน เพราะหนังสือเรียนส่วนใหญ่จะมีเนื้อหามาก หากพิมพ์ขนาดเล็กจะทำให้หนังสือมีความหนามากๆ เมื่อหนังสือเรียนหนามากๆ นักเรียนก็ไม่ชอบที่จะหยิบอ่าน

3. ขนาดตัวอักษร ตัวอักษรใช้พิมพ์หนังสือเรียนควรจะขนาดเหมาะสมกับระดับวัยและสายตาของเด็ก ตัวอักษรที่มีขนาดเล็กเกินไปจะทำอันตรายแก่สายตาของเด็ก ฉะนั้นเด็กนักเรียนเล็กๆ ควรใช้ตัวอักษรที่มีขนาดโต โดยเฉพาะนักเรียนอนุบาล และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 2 ควรใช้ตัวอักษรโตขนาด 36 ปอยท์

ขนาดตัวอักษรที่เหมาะสมสำหรับพิมพ์หนังสือเรียน ระดับประถมศึกษาคือ ขนาดตั้งแต่ 24 – 36 ปอยท์ และหนังสือเรียนระดับมัธยมศึกษาควรใช้ตัวอักษรขนาดตั้งแต่ 16 – 24 ปอยท์

4. เนื้อหาวิชา สำหรับหนังสือเรียนแล้ว เนื้อหาวิชาถือว่าเป็นหัวใจของหนังสือเรียนเลยก็ว่าได้ การที่จะบอกว่าหนังสือเรียนเล่มใดดีหรือไม่ดีก็พิจารณาจากเนื้อหาวิชาเป็นหลักส่วนประกอบอื่นๆ ของหนังสือมักจะเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาเท่านั้น

ลักษณะหนังสือเรียนที่มีคุณภาพดีในเนื้อหาวิชาควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีเนื้อหาถูกต้องครบถ้วนตรงตามหลักสูตร และคำอธิบายรายวิชา
2. เนื้อหาสาระและตัวอย่างที่แสดงไว้ในหนังสือเรียนสามารถช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย
3. เนื้อหาที่เกี่ยวกับตัวเลขสถิติต่างๆ จะต้องถูกต้องเป็นปัจจุบันและทันสมัย
4. เนื้อหาที่มีความยากง่ายพอเหมาะกับระดับชั้นของผู้เรียน
5. ปริมาณเนื้อหาจะต้องพอเหมาะสมกับคาบเวลาที่จัดให้เรียน
6. การเรียบเรียงเนื้อหาควรเป็นไปตามลำดับขั้นตอน โดยเริ่มจากง่ายไปหายาก
7. การเรียบเรียงเนื้อหาวิชาต้องมีความถูกต้องตรงตามหลักวิชาการ
8. จำนวนภาษาที่ใช้ควรเรียบง่ายเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน
9. จำนวนภาษาที่ใช้จะต้องถูกต้องตรงตามหลักการใช้ภาษาที่ดี
10. ศัพท์เฉพาะทางวิชาการมีการอธิบายให้เข้าใจได้อย่างชัดเจน

5. ภาพประกอบภาพประกอบในหนังสือเรียนเป็นส่วนที่ช่วยให้นักเรียนมองเห็นภาพพจน์สิ่งที่เป็นนามธรรม ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาชัดเจนยิ่งขึ้น ภาพประกอบหนังสือเรียนที่ดีควรเป็นภาพที่มีลักษณะสวยงามแสดงความหมายได้ชัดเจน สื่อความหมายได้ดี ภาพประกอบที่ดีสามารถช่วยให้นักเรียนจินตนาการถึงสิ่งที่กล่าวถึงได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ภาพประกอบในหนังสือเรียน ควรเป็นภาพที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและช่วยขยายเนื้อหาให้ชัดเจน ภาพประกอบในหนังสือเรียนไม่ควรใช้ภาพที่หวาดเสียว แสดงถึงความโหดร้ายทารุณ เพราะจะเป็นการสร้างภาพที่ไม่ดีในจิตใจของนักเรียน และทำให้นักเรียนขาดความเมตตา กรุณา

ภาพประกอบในหนังสือเรียนอาจเป็นภาพสีหรือภาพขาวดำก็ได้ แต่ภาพจะต้องถูกต้องตรงความเป็นจริง คมชัดเจน ขนาดของภาพจะต้องพอเหมาะกับหน้ากระดาษไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไปภาพประกอบที่นักเรียนส่วนใหญ่ชอบมากคือ ภาพสีที่เป็นภาพถ่าย หรือภาพวาดเหมือนจริง ส่วนภาพวาดลายเส้น ภาพถ่ายขาวดำจะชอบรองลงมา

6. คุณภาพกระดาษ หนังสือเรียนจะมีคุณภาพดีหรือไม่ดี เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับคุณภาพของกระดาษที่ใช้พิมพ์อีกส่วนหนึ่งกระดาษที่มีคุณภาพดีจะต้องมีความหนาพอสมควร ไม่บางจนมองเห็นรอยพิมพ์อีกด้านหนึ่ง และควรเป็นกระดาษฟอกขาว กระดาษที่ใช้พิมพ์หนังสือเรียนควรมีผิวเรียบละเอียดซึ่งจะทำให้สบายตา ไม่สะท้อนแสงเข้าตามากเกินไป คุณภาพของกระดาษที่ใช้พิมพ์หนังสือเรียนนี้มีความเกี่ยวข้องกับอายุการใช้งานและราคาของหนังสือ ถ้ากระดาษที่ใช้พิมพ์มีคุณภาพดีจะทำให้อายุการใช้งานยืนนานใช้ได้หลายปี แต่ราคาน้ำสีจะแพงตามไปด้วย

7. คุณภาพในการเข้ารูปเล่ม การเข้ารูปเล่มหนังสือเรียนทั่วไปจะมี 3 แบบคือแบบไส้นทากว แบบเย็บไส้นทากว และแบบเย็บอกกลาง การเข้าเล่มแบบไส้นทากว ถ้านำมาใช้กับหนังสือเรียนที่มีความหนามากตั้งแต่ 100 หน้าขึ้นไปมักจะพบข้อเสียตรงที่หนังสือมักจะหลุดออกมาเป็นแผ่นๆ เป็นชิ้น เมื่อใช้หนังสือไปได้ระยะหนึ่ง ฉะนั้นการเข้ารูปเล่มหนังสือเรียนที่มีความหนามากควรใช้วิธีการเข้าเล่มเย็บไส้นทากว ซึ่งจะทำให้อายุการใช้งานของหนังสือยืนยาว สำหรับการเข้ารูปเล่มแบบเย็บอกกลางที่นิยมใช้กับหนังสือเรียนที่มีขนาดรูปเล่มบางๆ จำนวนหน้าไม่เกิน 50 หน้า แต่การเข้ารูปเล่มแบบเย็บอกกลางก็มีข้อเสียตรงที่หน้ากลางของหนังสือจะหลุดออกมาได้ง่าย

หนังสือเรียนที่ดีมีคุณภาพการเข้ารูปเล่มของหนังสือจะต้องแข็งแรงคงทน ไม่หลุดฉีกขาดง่าย

8. ราคาน้ำสีเรียน ราคาของหนังสือเรียนจะถูกหรือแพงนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายอย่างเช่น คุณภาพของกระดาษที่ใช้พิมพ์ จำนวนหน้าของหนังสือ ลักษณะภาพสีหรือขาวดำ จำนวนภาพประกอบและจำนวนเล่มหนังสือที่พิมพ์ในแต่ละครั้งโดยส่วนใหญ่แล้วหนังสือเรียนที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้ใช้ในโรงเรียนได้นั้นทางกระทรวงศึกษาธิการจะควบคุมราคาของหนังสือเรียนให้อยู่ในราคาที่เหมาะสม

หนังสือเรียนที่ดีจะต้องมีราคาที่เหมาะสมกับปริมาณและคุณภาพ ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาภาพประกอบ คุณภาพของกระดาษ ฯลฯ

9. ลักษณะพิเศษอื่นๆ การพิจารณาลักษณะพิเศษของหนังสือเรียนนี้พิจารณาได้จากการศึกษาดูเปรียบเทียบหนังสือเรียนรายวิชาเดียวกันจนหลายๆ สำนักพิมพ์ที่พิมพ์ออกมาให้เลือก โดยการรวบรวมหาหนังสือมาหลายเล่มแล้วพิจารณาอ่านเปรียบเทียบดูว่าเล่มใดมีลักษณะซ้ำซ้อน

เหมือนกันหรือตรงกันบ้าง มีหนังสือเรียนเล่มใดบ้างที่มีคุณลักษณะทางวิชาการที่เด่นแตกต่างไปจากเล่มอื่นๆ

ลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีและเกณฑ์ในการเลือก

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีและเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียนไว้ดังนี้

สุรชาติพิทย์ ทาฟู (2544 , <http://www.lpru.ac.th>) ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีและเกณฑ์ในการเลือกดังต่อไปนี้

1. ควรมีเนื้อเรื่อง คำอธิบาย รูปภาพ กิจกรรม และแบบฝึกหัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชานั้นๆ
2. ควรมีเนื้อเรื่องครบถ้วนตามหลักสูตร ข้อความกะทัดรัด คำอธิบายชัดเจน เข้าใจง่าย
3. ส่วนวนโวหารที่ใช้สละสลวยเหมาะกับบุคลิกภาพของผู้เรียน มีการจัดระเบียบ วางลำดับบทเรียนก่อนหลังตามหลักวิชา เพื่อความสะดวกแก่การเรียนการสอน แบ่งบทเรียนออกเป็นหน่วยๆ มีเนื้อหาวิชาเหมาะสมที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และเข้าใจในแต่ละหน่วยได้ในเวลาอันเหมาะสม มีเวลาทบทวนและหาความรู้เพิ่มเติมได้
4. แนวการเขียน ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน คือ ใช้ถ้อยคำน่าสนใจชวนอ่าน ข้อความที่ใช้มีความหมายแจ่มแจ้ง ศัพท์ที่ใช้เหมาะกับระดับที่ใช้แบบเรียน ให้ความคิดรวบยอดอ่านแล้วเข้าใจง่าย
5. แบบเรียนควรมีรูปเล่มที่สวยงาม ใช้กระดาษที่มีคุณภาพ ตัวหนังสืออ่านง่าย ขนาดรูปเล่มกะทัดรัด และปกมีสีสวยงาม
6. มีเอกสารอ้างอิงและมีที่มาของข้อมูล มีสารบัญ คำนำ คำอธิบายศัพท์ และดัชนี

ทัศนีย์ สุขเมธิ (2535, หน้า 156) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหาสาระ
 - มีเนื้อหาสาระครบตามหลักสูตร
 - จัดเรียงลำดับอย่างมีระบบระเบียบ
 - ส่วนวนภาษาสละสลวย
 - เนื้อหาทันสมัย และถูกต้องตามหลักวิชา
2. ด้านความรู้ทางสติปัญญา
 - การเสนอเนื้อหาเหมาะสมกับวัยและระดับของนักเรียน
 - มีการอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นให้เกิดความคิดรวบยอดได้

- วิธีเสนอเรื่องราวชวนให้อ่าน เข้าใจง่าย
- มีสาระเป็นแก่นสารให้แง่คิดเพิ่มเติม
- มีความถูกต้องทางหลักวิชา

3. ด้านส่งเสริมการเรียนการสอน

- มีกิจกรรมเสนอแนะให้ผู้เรียน
- มีบทสรุปและคำถามท้ายบทให้
- มีภาพประกอบสวยงามและตรงประเด็น
- มีคำถามและแบบฝึกหัดให้ฝึกทำ

4. ด้านการจัดรูปเล่มและการพิมพ์

- ขนาดรูปเล่มเหมาะสม
- คุณภาพการพิมพ์
- มีสาระต่างๆ ประกอบครบถ้วน เช่น สารบัญ เชิงอรรถ ฯลฯ
- คุณวุฒิและความสามารถของผู้เขียน ตลอดจนประสบการณ์ในการทำงาน

เหมาะสมที่จะเขียน

Edgar Bruce Wesley (อ้างใน ทศนีย์ สุกเมธี, 2535, หน้า 150) ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีไว้ดังนี้ คือ

1. ควรมีเนื้อเรื่อง คำอธิบาย รูปภาพ กิจกรรมแบบฝึกหัดสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชานั้นๆ

2. ควรมีเนื้อเรื่องครบตามหลักสูตร ข้อความกะทัดรัด คำอธิบายชัดเจนและเข้าใจง่าย

3. จำนวนภาษาที่ใช้สละสลวย เหมาะกับภาวะของผู้เรียนมีการจัดระเบียบ วางลำดับบทเรียนก่อนหลังตามหลักวิชาเพื่อความสะดวกต่อการเรียนการสอน แบ่งบทเรียนออกเป็นหน่วยมีเนื้อหาวิชาที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในแต่ละหน่วยได้ มีเนื้อหาวิชาเหมาะสมที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในแต่ละหน่วยได้ในเวลาอันสมควร มีเวลาทบทวนและหาความรู้เพิ่มเติม

รัญจวน อินทรกำแหง (2524, หน้า 121 – 122) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียนดังนี้

1. เนื้อหาวิชาและสาระของหนังสือมีสาระเป็นแก่นสารที่แน่นอน มีความสมบูรณ์และสมดุลเหมาะสมกับผู้อ่านตามระดับวัย ตามระดับชั้น

2. วิธีเสนอหนังสือชวนให้อ่าน เข้าใจง่าย จำนวนภาษาสละสลวย และความยากง่ายเหมาะสมกับผู้อ่านในระดับที่ผู้เขียนตั้งใจเขียนให้อ่าน

3. การวางเค้าโครงลำดับเรื่อง ไม่ซับซ้อนจนจับเรื่องหรือใจความไม่ได้ เรียงลำดับความยากง่ายที่ชวนให้เกิดความเข้าใจและความคิดต่อเนื่องเป็นอันดี

4. คุณวุฒิและประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นที่เชื่อถือได้ เพราะมีความรู้จริงมีประสบการณ์ในเรื่องนี้จริง

5. ส่วนประกอบต่างๆ ของหนังสือซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านให้สามารถอ่านสาระของเรื่องได้เร็ว ค้นคว้าเรื่องที่ต้องการจากหนังสือเล่มนี้ได้รวดเร็วขึ้นและกว้างขวาง ส่วนประกอบนี้ได้แก่สารบัญ คำนี

6. ลักษณะรูปเล่มและคุณภาพของการพิมพ์ หมายถึงความถูกต้องชัดเจนในการพิมพ์ทั้งตัวหนังสือและภาพประกอบ

7. ความถูกต้องแม่นยำของเนื้อหาสาระของหนังสือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ถ้าสาระของหนังสือคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง หนังสือวิชาการนั้นก็จะมีผลความหมาย

สุกัญญา โชติภานิช (อ่างใน อรสา ปราชญ์นคร, 2525, หน้า 103) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการพิจารณาหนังสือเรียน ดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียบเรียงควรทราบหลักการในการเรียนการสอนในวิชานั้นเป็นอย่างดี
2. ความมุ่งหมายของหลักสูตรและความมุ่งหมายของการเรียนการสอน การทราบความมุ่งหมายดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียบเรียงมีมาตรการในการพิจารณาเรื่องที่จะนำมาเป็นบทเรียนดีขึ้น ช่วยให้เลือกรื่องและการเรียบเรียงในหนังสือเรียนสอดคล้องกับความมุ่งหมาย

3. หลักในการเลือกเนื้อหาวิชาคือ การพิจารณาคุณค่าของเนื้อหาว่าเหมาะสมเพียงใด ให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนในด้านความรู้ ความคิด ความเจริญงอกงามอย่างไรบ้าง เนื้อหาต้องดูให้เหมาะสมกับวัย และระดับความรู้ของผู้เรียนควรมีความยากง่ายพอสมควร เพราะถ้าเป็นหนังสือยากและแสดงเจตคติที่ซับซ้อนมากไป ผู้เรียนก็ย่อมไม่เข้าใจและอาจเบื่อหน่าย ทั้งยังทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

4. ลักษณะของหนังสือเรียน ผู้เรียบเรียงควรทราบลักษณะที่ดีของหนังสือเรียน เช่น หนังสือเรียนต้องประกอบด้วยเนื้อหาที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน มีความยากง่ายพอเหมาะกับผู้มีรายละเอียดยกเพียงพอมีภาพประกอบเรื่องชัดเจน เรื่องที่นำมามีความถูกต้องและควรมีหนังสือคู่มือครู เป็นต้น

5. หลักจิตวิทยา ผู้เรียบเรียงหนังสือเรียนควรทราบหลักจิตวิทยาทั่วไป หลักจิตวิทยาพัฒนาการ ตลอดจนหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ เพราะหลักดังกล่าวนี้จะต้องนำไปใช้กับการจัดรูปเล่มและการเลือกเนื้อหา เพื่อให้หนังสือเรียนให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนตามระดับชั้นและวัย

6. ด้านการจัดทำรูปเล่ม เมื่อผู้เรียบเรียงได้เนื้อหาที่เหมาะสมแล้ว ก็ต้องนำมาจัดทำรูปเล่มการจัดทำรูปเล่มควรคำนึงถึงขนาดรูปเล่มการเย็บเล่ม การใช้กระดาษที่คงทน การเลือกใช้ขนาดตัวอักษรที่เหมาะสม การพิมพ์ตัวสะกดการันต์ การใช้เครื่องหมายวรรคตอนมีภาพที่ดึงดูดความสนใจ

G.M. Inlow (อ้างใน อรสา ปราชญ์นคร, 2525, หน้า 102 – 103) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการเลือกหนังสือที่ดีดังนี้

1. เป็นหนังสือเรียนที่ทันสมัย
2. ผู้แต่งมีความรู้และความสามารถในระดับชั้นเรียนนั้นๆ เป็นอย่างดี
3. เนื้อหาวิชาของหนังสือเรียนได้มาตรฐานตามหลักวิชาการ และเป็นที่ยอมรับในด้านต่างๆ ดังนี้
 - ก. มีจุดมุ่งหมายและวิธีการเสนอเนื้อหาที่ดี
 - ข. เหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของนักเรียน
 - ค. มีบทอภิปรายและแสดงความคิดเห็นและให้ความคิดรวบยอด
 - ง. มีการขยายข้อความและให้ความหมายของข้อความสำคัญ
 - จ. มีการกล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้น ใหม่ๆ หรือสิ่งที่ประดิษฐ์ใหม่ๆ
4. แนวการเขียน (Style) ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน คือ
 - ก. ใช้ถ้อยคำน่าสนใจชวนอ่าน
 - ข. ข้อความที่ใช้มีความหมายแจ่มแจ้ง
 - ค. ศัพท์ที่ใช้เหมาะกับระดับผู้ใช้แบบเรียน
 - ง. ให้ความคิดรวบยอด อ่านแล้วเข้าใจง่าย
 - จ. มีการวางแผนการเสนอเนื้อหาอย่างเหมาะสม
5. แบบเรียนควรมีรูปเล่มที่สวยงาม ใช้กระดาษที่มีคุณภาพดี ตัวพิมพ์อ่านง่าย ขนาดรูปเล่มกะทัดรัด และปกมีสีสวยงาม
6. มีเอกสารอ้างอิงและบอกที่มาของข้อมูล
7. มีสารบัญ คำนำ คำอธิบายศัพท์ และดัชนี

ตามที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีและเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียนดังกล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า หนังสือเรียนที่ดีนั้นควรมีเนื้อหาตรงตามหลักสูตรมีความยากง่าย สำนวนภาษาที่ใช้ในการเขียนตลอดจนการจัดรูปเล่มให้เหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน นอกจากนี้หนังสือเรียนที่ดีควรมีคำอธิบาย รูปภาพ กิจกรรมและแบบฝึกหัดให้สอดคล้องกับวิชานั้นๆ ด้วย ดังนั้นผู้วิจัยก็จะได้นำคุณสมบัติของหนังสือเรียนที่ดี

ดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการสร้างหนังสือเรียนวิชานิตานพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การประเมินหนังสือเรียน

เมื่อมีการสร้างหนังสือเรียนเสร็จแล้ว ก่อนนำไปใช้จริงควรมีการประเมินหนังสือเรียน เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ดังนั้นการประเมินหนังสือเรียนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญวิธีการประเมินหนังสือเรียนอาจจะทำได้ 2 วิธีกว้างๆ คือ (ประหยัด สายวิเชียร, 2525, หน้า 176)

1. วิธีการประเมินหนังสือเรียนโดยใช้ความเป็นเหตุเป็นผล (Rational or Logical Approach) วิธีนี้เป็นวิธีประเมินที่ต้องกำหนดเกณฑ์ในการประเมินก่อน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและมีความเป็นปรนัยกับทั้งจะต้องมีการให้นิยามเกณฑ์สำหรับประเมินหนังสือเรียน ผู้ที่จะทำหน้าที่ประเมินได้จะต้องเป็นคณะบุคคล เพราะจะช่วยให้โอกาสในการประเมินโดยผู้ประเมินหลายๆ คน ได้ผลการประเมินที่มีความเชื่อมั่นได้มากกว่าการประเมินจากบุคคลเพียงคนเดียว

2. วิธีประเมินผลหนังสือเรียนโดยการทดลองใช้หนังสือเรียน (Empirical Approach) หนังสือเรียนทุกเล่มควรจะได้นำไปทดลองใช้ก่อนที่จะผลิตออกมาบังคับใช้จริง ทั้งนี้เพื่อคู้ว่าหนังสือเรียนนั้นๆ มีจุดเด่น – ค้อยอย่างไร จะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การประเมินโดยการทดลองใช้หนังสือเรียนนี้จะเป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงหนังสือเรียนเป็นสำคัญ จึงควรมีการวางแผนอย่างรอบคอบ เพราะเป็นการนำหนังสือเรียนไปทดลองใช้ในโรงเรียนจริงๆ จึงต้องระมัดระวังในการแปลความ โดยคำนึงถึงระยะเวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ฉะนั้นจึงทำในรูปของงานวิจัย

จะเห็นได้ว่าการประเมินหนังสือเรียนนั้นมี 2 วิธีคือ วิธีประเมินหนังสือเรียนโดยใช้ความเห็นเหตุเป็นผล และวิธีประเมินหนังสือเรียนโดยการทดลอง ใช้หนังสือเรียนสำหรับการวิจัย ครั้งนี้ผู้วิจัยจะประเมินผลหนังสือเรียนโดยใช้ความเห็นเหตุเป็นผล ซึ่งจะประเมินโดยครูผู้สอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติและผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านหลักสูตรและการสอน

หลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าหนังสือเรียน

หนังสือเรียนเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาวิชาการล้วนๆ เขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนของครูและนักเรียน และต้องมีเนื้อหาครบถ้วนตามรายละเอียดของหลักสูตรปัจจุบันมีการผลิตหนังสือเรียนโดยผู้เขียนที่มีความรู้ตามสาขาวิชาต่างๆ มากมาย กรมวิชาการได้เสนอหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าหนังสือเรียน ดังนี้ (ดวงจันทร์ รัตนกร และ สุภัทรา นัตรเงิน, 2529, หน้า 69)

1. เนื้อหา

- ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร
- ต้องมีความครบถ้วนตามคำอธิบายรายวิชา
- มีความถูกต้องตามหลักวิชา
- มีการเรียงลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้
- ปริมาณของเนื้อหามีความเหมาะสมเมื่อเทียบกับคาบเวลาเรียน
- มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

2. กิจกรรมการเรียนการสอน

- สอดคล้องตามเนื้อหา
- เหมาะสมกับระดับชั้น
- พอเหมาะกับคาบเวลาเรียน
- ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมที่เหมาะสม
- เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า
- เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในกิจกรรมได้เหมาะสม

3. การเสนอเนื้อหาและการใช้ภาษา

- ใช้ภาษาถูกต้องตามลักษณะของภาษา
- สื่อความหมายได้ชัดเจน ข้อความไม่สับสน
- มีความเหมาะสมของภาษาเทียบกับระดับชั้นเรียน
- ถ้าต้องใช้ศัพท์เฉพาะ ต้องใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม

4. ภาพ ตาราง และคำอธิบาย

- มีการใช้ภาพที่สื่อความหมายและชัดเจน
- ตารางเสนอให้เข้าใจง่ายและมีคุณค่า
- มีคำอธิบายประกอบภาพและตาราง
- ภาพและตารางสอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรม

5. ลักษณะของหนังสือโดยส่วนรวม

- มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว
- ไม่มีลักษณะซ้ำซ้อนกับแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการได้อนุญาตให้ใช้ใน

โรงเรียนแล้ว

ในการประเมินคุณค่าของหนังสือเรียนโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจะสร้างแบบสอบถาม การประเมินคุณค่าของหนังสือเรียน โดยการใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

เอกสารเกี่ยวกับวิธีสอนภาษาไทย ด้านการอ่านและการเขียน

ราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ได้ระบุความหมายของการอ่านไว้ว่า หมายถึง “... ว่ากันตามตัวหนังสือ ออกเสียงตามตัวหนังสือ ดูหรือเข้าใจความจากตัวหนังสือออกเสียง ตั้งเกตุหรือพิจารณาดูให้เข้าใจ...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 941)

สำหรับความหมายของการอ่าน ตามที่ผู้รู้ได้ให้คำนิยามไว้ ดังนี้

ประเทิน มหาจันทร์ (2530, หน้า 13) ให้ความหมายของการอ่านว่าเป็นกระบวนการในการแปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ที่มีการจดบันทึกไว้ กระบวนการอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เมื่อเด็กเปล่งเสียงตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ออกมาเป็นคำพูดโดยไม่เข้าใจความหมายจัดว่าไม่ใช่การอ่านที่สมบูรณ์ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการอ่านเท่านั้น ลักษณะการอ่านที่แท้จริง ได้แก่ การทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน ความหมายดังกล่าวนี้มีขึ้นเกิดจากตัวอักษรหรือสัญลักษณ์เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับกระบวนการกระตุ้นให้เกิดความคิดรวบยอดหรือจินตนาการของผู้อ่านเป็นสำคัญ

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านมีความสำคัญ ต่อการพัฒนาอาชีพ การศึกษา และเป็นหัวใจของการเรียนการสอน มีความจำเป็นต้องฝึกให้มีความชำนาญเพื่อจะได้สะสมประสบการณ์ให้เกิดความคิดอย่างกว้างขวาง และเข้าใจเรื่องที่อ่านได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้อง การอ่านเป็นประจำช่วยลับสมอง และความคิดให้เฉียบแหลม แต่ในขณะเดียวกัน คนที่อ่านหนังสือไม่ได้ จะมีความลำบากมากในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม การอ่านจึงมีความจำเป็นสำหรับทุกคน และเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

ผกาศรี เย็นบุตร (2542, หน้า 5) กล่าวว่า การอ่าน หมายถึง กระบวนการค้นหาความหมาย หรือความเข้าใจจากตัวหนังสือ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อเพิ่มประสบการณ์ของผู้อ่าน ผู้อ่านจะเข้าใจสิ่งที่อ่านมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่นสติปัญญา ประสบการณ์ อารมณ์ อายุ และความสามารถทางภาษา

บันลือ พฤกษ์วัน (2533, หน้า 2) ให้ความหมายของการอ่านแบ่งเป็นสามนัยคือ

1. การอ่านเป็นการแปลสัญลักษณ์ออกมาเป็นคำพูดโดยการผสมเสียง เพื่อใช้ในการออกเสียงให้ตรงกับคำพูดเรียกว่า อ่านออก
2. การอ่านเป็นการใช้ความสามารถในการผสมผสานของตัวอักษร ออกเป็นเสียงคำพูด หรือเป็นประโยค เข้าใจความหมาย เรียกว่า อ่านได้

3. การอ่านเป็นการสื่อความหมาย ถ่ายโยงความคิด ความรู้ จากผู้เขียนถึงผู้อ่านทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน เรียกว่า อ่านเป็น

จากความหมายของการอ่านที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะสรุปความหมายของการอ่านได้ว่า หมายถึง การทำความเข้าใจกับตัวอักษร เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียง คำพูด ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ของผู้เขียน ส่วนการสอนอ่าน บันลือ พลฤกษ์วัน (2533, หน้า 3) ให้ความหมายว่า หมายถึงยุทธวิธีหรือเทคนิคสำคัญของครูผู้สอนที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถใช้การผสมผสานของตัวอักษรแล้วได้รับความรู้จากสิ่งที่อ่าน

เอกสารเกี่ยวกับการสอนอ่านและเขียนภาษาไทย

กระบวนการในการอ่าน

Strang (อ้างใน จวีลักษณ์ บุญยะกาญจน์, 2525, หน้า 28) กล่าวถึงกระบวนการอ่านว่ามี 4 ขั้นตอนคือ

1. การมองเห็น ผู้อ่านมองเห็นสิ่งที่ตนอ่าน แล้วจึงเกิดการตีความหมายแล้วกลายเป็นการรับรู้ขั้นต่อไป
2. การรับรู้ เป็นการแปลความหมายสิ่งที่มองเห็น
3. ความคิดรวบยอด การเก็บสิ่งที่รับรู้แล้วไว้ในสมอง เพื่อรอการนำออกมาใช้
4. สร้างความสัมพันธ์ในระดับสูง เป็นขั้นตอนการจำ และการนำออกมาใช้อย่างมี

ระเบียบ

Garguils (อ้างใน จวีลักษณ์ บุญยะกาญจน์, 2525, หน้า 28) กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของการเรียนรู้ หลักการที่สำคัญ 3 ประการ ของการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในกระบวนการอ่านได้คือ

1. การเรียนรู้จำแนก (Discrimination Learning) ผู้อ่านสามารถนำมาใช้ในการจำแนกความแตกต่างของคำ ลักษณะรูปร่างของตัวอักษร แนวคิดของผู้เขียน
2. การเสริมกำลัง (Reinforcement) เน้นการจูงใจให้เด็กตั้งใจเรียนมีความรู้สึที่ดีต่อการอ่าน เช่นการให้ได้รับความพอใจจากการอ่าน
3. การถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) คือการ โยงเอาผลการเรียนรู้จากสถานการณ์หนึ่งไปใช้กับอีกสถานการณ์หนึ่งได้ หรือการถ่ายโยงจากประสบการณ์การอ่านเดิมนำมาใช้กับประสบการณ์การอ่านใหม่

ลัษณาส ศรทัต (อ้างใน บันลือ พลฤกษ์วัน, 2533, หน้า 81) กล่าวถึง พฤติกรรมในการอ่านว่าประกอบด้วย

1. ความสามารถในการรับรู้ ได้แก่ การใช้สายตาสังเกต เห็นตัวอักษรแล้วจำได้ว่าเคยพบเคยอ่านมา หรือให้รูปภาพช่วยและพร้อมที่จะออกเสียงตามที่เห็น
 2. การออกเสียง คืออาการที่จะพ่นลมผ่านเส้นเสียงตามที่เห็นอักษรนั้นๆ
 3. การทำให้เสียงผสมกลมกลืนทั้งพยัญชนะ สระ ตัวสะกด หรือวรรณยุกต์ด้วยแล้วแต่กรณี มุ่งให้เกิดความชัดเจนถูกต้อง
 4. การฟัง และวิเคราะห์เสียงที่ตนอ่าน ใช้หูฟังอย่างพินิจว่าออกเสียงถูกต้องหรือผิดเพี้ยนไปหรือไม่
 5. ความเข้าใจความหมายของคำหรือประโยคที่อ่าน โดยใช้สติปัญญาแปลความหมาย อาจจะใช้ประสบการณ์เดิมช่วยแปล หรืออาจต้องใช้ประสบการณ์ตรงเป็นบางครั้ง
 6. ความสามารถในการจดจำรูปคำ ว่าออกเสียงอย่างไร ประโยคนั้นมีความหมายอย่างไร
- กัลยา ขวนมาลัย (2539, หน้า 12) ได้สรุปกระบวนการอ่านไว้ 4 ประการ คือ
1. การมองเห็นตัวอักษรอย่างชัดเจน
 2. การแปลและเข้าใจความหมายของอักษรที่เห็นนั้น
 3. การรู้จักตีความหมายที่ถูกต้อง ตรงกับผู้แต่งตั้งใจไว้
 4. การนำประโยชน์ที่ได้จากการอ่านไปใช้

หลักการสอนอ่าน

การอ่านเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางจิตวิทยาหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการเสริมแรง ทฤษฎีพัฒนาการ เป็นต้น ดังนั้นในการสอนอ่าน ครูจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายๆ อย่างด้วยกัน ที่จะทำให้การอ่านของเด็กพัฒนา

ธีรวรรณ มะโนกิจ (2551, <http://www.km.neo-2.net>) กล่าวว่าวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ของเด็กเรียกว่า วิธีการเรียนภาษาไทยโดยเน้นพื้นฐานประสบการณ์ (Whole language) เด็กจะเรียนอ่าน เขียน ฟัง พูด จากประสบการณ์และสิ่งที่เด็กคุ้นเคยตามวัย บัnger พานทอง (2540, หน้า 35) กล่าวว่า การสอนอ่านครูควรใช้วิธีอ่านทั้งคำหรือสอนคำให้คุ้นตา แล้วให้เด็กออกเสียง คำคุ้นตาอาจมาจากคำพูดของเด็กเองหรือสิ่งพิมพ์ ซึ่งโดยแนวคิดนี้ บำเพ็ญ การพาณิชย์ (2540, <http://www.km.neo-2.net>) ได้ทดลองจัดกิจกรรมการอ่านด้วยการสนทนาและสร้างความคุ้นเคยเกี่ยวกับคำที่เรียน สามารถพัฒนาการอ่านให้กับเด็กได้สูงขึ้นและแตกต่างจากกลุ่มเด็กที่สอนปกติอย่างมีนัยสำคัญ โดยผู้วิจัยเน้นว่าคำคุ้นตามีผลต่อการพัฒนาการอ่านมาก หลักการสอนอ่านของเด็กเริ่มจากการให้เด็กเห็นคำ เข้าใจ ความหมายแล้วสร้างความคุ้นเคยด้วยการเห็น การอ่านและ

ฝึกให้ทำ จะทำให้เด็กพัฒนาความสามารถในการอ่านได้ เด็กจะสามารถอ่านได้ต้องมีการฝึกใช้คำ ในกิจกรรมการพูด การเล่าเรื่อง เล่นคำคล้องจอง

ศุภวัฒน์ ชื่นชอบ (2524, หน้า 58 – 60) กล่าวถึงหลักในการสอนอ่านที่ครูควรคำนึงถึงมีดังต่อไปนี้

1. ครูควรใช้วิธีสอนที่มีกระบวนการที่ถูกต้อง ศึกษาถึงสถานการณ์ในการจัดสภาพ การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการของเด็ก เพื่อลดอุปสรรคที่จะสกัดกั้นไม่ให้เกิดการสอนบรรลุเป้าหมาย ซึ่งครูอาจจะต้องใช้วิธีสอนหลายๆ แบบผสมกัน

2. ครูควรมีความรู้และความเข้าใจถึงกระบวนการสอนอ่าน รู้ว่าการอ่านเป็นกระบวนการ ที่พัฒนาและต่อเนื่องเรื่อยไป รู้ว่าการสอนอ่านในระยะใดจะจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กอย่างไร

3. ครูจะต้องรู้จักใช้วิธีการสอนอ่านที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดที่ กว้างไกล ไม่จำกัดอยู่เฉพาะการจำ การเห็น หรือการแปลความจากสัญลักษณ์ตัวอักษรเท่านั้นแต่ ต้องรู้จักนำเอาความคิดรวบยอดที่ได้จากการอ่าน ไปใช้ประโยชน์ในสถานการณ์ที่เหมาะสมได้

สุขุม เฉลยทรัพย์ (2531, หน้า 37) ได้ให้แนวการสอนอ่าน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การสอนอ่านแก่เด็กต้องมีจุดหมาย เพื่อให้เด็กได้ประโยชน์จากการอ่าน มิใช่เพื่อให้ อ่านออกเท่านั้น แต่รู้ความหมายด้วย

2. การสอนอ่านต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพราะทุกวิชาต้องมีการอ่านจึงมีโอกาที่จะ ดำเนินการสอนอ่านในทุกวิชาได้

3. ครูต้องเข้าใจพัฒนาการทางสมองในการอ่านของเด็กแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกัน บางคนอ่านได้ช้า บางคนอ่านได้เร็ว ครูจึงต้องแบ่งเป็นหมู่ๆ และสอนตามกำลังสมองของเด็กซึ่ง เด็กบางคนต้องช่วยเหลือเป็นพิเศษ

4. ครูควรวางวิธีสอนหลายๆ แบบมีอุปกรณ์มาเสริม เช่น หนังสืออ่านประกอบ เป็นต้น หรือการเล่าเรื่องให้เด็กฟังเพื่อจะได้กระตือรือร้นที่จะอ่านเรื่องที่เล่า

5. เด็กที่ยังไม่พร้อมจะอ่าน ไม่ควรจะไปบังคับฝืนใจเด็กให้อ่าน เพราะจะทำให้เด็กทั้ง ไม่สนุกและมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการอ่านแต่ควรหาสิ่งเร้ามาจูงใจและช่วยๆ ให้เด็กอยากอ่าน เช่น ให้อุปภาพ เล่าเรื่องย่อๆ ให้ฟัง เป็นต้น

6. สร้างความสนใจขั้นแรกให้เด็กรู้สึกอยากอ่าน โดยการสอนอ่านเป็นประโยคเพื่อให้ เด็กรู้เรื่องราวในหนังสือก่อน

7. ครูควรสอนอ่านออกเสียงและอ่านในใจพร้อมกันไป โดยสอนเป็นกลุ่มๆ ดีกว่าสอนที่เดียวทั้งชั้น ทั้งนี้จะต้องมีวิธีการควบคุมเด็กให้รู้จักทำงานด้วยตนเอง แม้ว่าในระยะแรกอาจจะเกิดความวุ่นวายบ้าง แต่ถ้าอดทนปล่อยนานๆ ไปจะดีขึ้น

8. ถ้าเป็นเด็กเล็กครูต้องไม่จู้จี้มากเกินไป แต่จะคอยช่วยเหลือให้เด็กรู้วิธีอ่านที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามควรแก่วัย

9. ควรมีการทดสอบความสามารถในการอ่านเป็นระยะๆ เด็กที่บกพร่องในการอ่านต้องได้รับการช่วยเหลือเป็นรายบุคคล

จากหลักการและแนวทางการสอนอ่านที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าการสอนอ่านเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้อง ครูต้องรู้จักนำทฤษฎีทางจิตวิทยามาประยุกต์ใช้กับการสอนอ่าน เพื่อที่จะให้ผลของการสอนประสบความสำเร็จมากที่สุด

วิธีการสอนอ่าน

บันลือ พฤษะวัน (2532, หน้า 83 – 89) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนอ่านไว้ 3 วิธีหลักดังต่อไปนี้

1. วิธีสอนอ่านแบบสะกดตัวผสมคำ (Discarded of Synthetic Method) เป็นวิธีสอนอ่านที่เริ่มจากการออกเสียง พยัญชนะ สระ ตัวสะกด ซึ่งนักเรียนจำเป็นจะต้องท่องจำ พยัญชนะ สระ ให้ได้แม่นยำเสียก่อน แล้วจึงนำมาผสมกันให้อ่านแบบสะกดคำเป็นคำๆ ไป การสอนอ่านแบบนี้มีวิธีแยกย่อยลงไปอีกคือ

1.1 ให้อ่านแบบแยกสะกดตัวผสมคำ โดยแยกกันเด็ดขาด สำหรับเริ่มต้นฝึกวิธีอ่านแบบนี้คือ เทียน = เอีย เทีย เทีย นอ เทียน

1.2 ให้อ่านพยัญชนะ และสระควบแล้วสะกดคำ วิธีนี้ใช้สำหรับฝึกเมื่อเด็กอ่านแบบแรกคล่องแล้ว วิธีอ่านแบบนี้คือ เทียน = เทีย นอ เทียน

1.3 ให้อ่านแบบผสมพยัญชนะ กับสระและตัวสะกด ซึ่งต้องอ่านจากสื่อหรืออุปกรณ์ประเภทของเลื่อนคำ สมุดผสมคำ ตัวอย่างการอ่านวิธีนี้คือ เทียน = เท - ยาน

การสอนอ่านแบบสะกดตัวผสมคำ หรือการสอนอ่านแบบแจกลูกนี้ มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งหากนำวิธีนี้มาใช้ครูต้องพยายามดึงส่วนดีมาพัฒนาการอ่านของนักเรียนให้มากที่สุด ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามจัดหรือหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับเด็กให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. วิธีสอนแบบอ่านเป็นคำเป็นประโยค (Basal Reader's Approach) วิธีสอนอ่านแบบนี้มุ่งให้อ่านเฉพาะคำหรือเรื่องราวที่มีความหมายใช้ภาพเป็นเครื่องล่อใจ วิธีสอนอ่านวิธีนี้สอดคล้องกับจิตวิทยาในการสอนทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt Theory) ที่ว่าการเรียนรู้เป็นส่วนรวมคืออ่านเป็นคำๆ เป็นประโยค แล้วจึงแยกสะกดตัวผสมคำทีหลัง นั่นคือ เมื่อเด็กมีความรู้เพียงพอเกี่ยวกับคำพอสมควร แล้วจึงนำคำเหล่านั้นมาฝึกอีกครั้งในรูปของการแจกลูกผสมอักษรเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผนของภาษาหลังจากเรียนรู้ความหมาย

3. วิธีการสอนอ่านแบบใช้แผนภูมิประสบการณ์ (Experience Approach) วิธีสอนอ่านแบบนี้คือการนำเอาประสบการณ์จากที่เด็กเล่า มาเรียบเรียงเป็นบทอ่าน โดยจัดเกลาสำนวนคำหรือภาษาให้เป็นที่เข้าใจสำหรับเด็ก แล้วเขียนเป็นแผนภูมิให้เด็กอ่าน หลักการของวิธีสอนแบบนี้คือการจัดการเรียนการสอนที่ดีควรเริ่มจากสิ่งที่เด็กรู้ มีการถ่ายโยงการเรียนรู้ที่ดีคือ การถ่ายโยงจากประสบการณ์เก่าของเด็กมาใช้กับประสบการณ์ใหม่

สมพงศ์ วิทศักดิ์พันธ์ (2545, หน้า 130 – 131) ได้ให้คำแนะนำในการสอนอ่านไว้ว่า การสอนอ่านของภาษาไทยเบื้องต้นต้องเริ่มต้นด้วยการสอนอักษรไทยทั้งหมด บางคนจะตัดภาษาไทยแบ่งส่วนออกเป็นสามหมู่ และค่อยๆ สอนทีละหมู่ โดยเริ่มจากอักษรกลางก่อนเพื่อให้สามารถผันวรรณยุกต์ทั้ง 5 เสียงได้ตรงกับเครื่องหมายวรรณยุกต์ อักษรกลางได้แก่ ก จ ด ต บ ป อ เว้นอักษรของวรรค ฎ เพื่อลดความยากในการจำ และวรรคนี้ยังใช้น้อยมากในการเรียนระดับเบื้องต้น

จากนั้นจึงสอนอักษรสูงและอักษรต่ำที่มีลักษณะเป็นอักษรคู่ คือออกเสียงเหมือนกัน มีจำนวนเครื่องหมายวรรณยุกต์ที่ใช้ได้เท่ากัน แต่ต่างกันที่เสียงวรรณยุกต์ เช่น

อักษรสูง ขณศห

อักษรต่ำ กชทชฮ

เมื่อได้อักษรแล้วก็เริ่มแนะนำสระเพื่อให้สามารถนำมาประสมกับอักษรได้ เอาสระเดี่ยวประสมกับคำที่มีความหมายที่ผู้เรียนได้เรียนมาแล้ว การสอนเช่นนี้ทำให้น่าสนใจได้ด้วยใช้บัตรคำให้มาก และให้ผู้เรียนอ่านตามบัตรคำที่ยกให้ดู อาจทำเป็นเกมให้เล่นกันในห้องก็ได้ และอาจฝึกแบบเขียนตามคำบอกก็ได้

จากนั้นจึงค่อยแนะนำวรรณยุกต์เข้ามาผันกับคำต่างๆ และให้ผู้เรียนหัดอ่านจากบัตรคำเช่นเดียวกัน จนแน่ใจว่าผู้เรียนจำได้แม่นยำขึ้น จึงเริ่มสอนคำที่มีตัวสะกดที่เป็นคำเป็น คือคำที่ลงท้ายหรือสะกดด้วยแม่กง แม่กน แม่กม แม่เกย เป็นต้น เพราะยังคงมีลักษณะเหมือนคำเป็นที่เรียนมาแล้ว และค่อยแนะนำคำตายที่สะกดด้วยแม่กก แม่กด และแม่กบ ต่อไป

สื่อการสอนสำหรับการสอนอ่านเป็นเรื่องจำเป็น นอกจากบัตรคำที่เตรียมไว้แล้ว พยายามใช้คำที่เรียนมาแล้วให้มากที่สุด เพื่อเป็นการเน้นย้ำความจำคำเก่า ขณะเดียวกันก็อาจมีรูปถ่ายปกหนังสือ โปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ ประกาศต่างๆ มาให้นักศึกษาเป็นแบบฝึกอ่านเพื่อให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้นสำหรับกิจกรรมในห้องเรียน และฝึกหัดให้ผู้เรียนเขียนชื่อและนามสกุลตนเอง และชื่อนามสกุลเพื่อนหรือสมาชิกของครอบครัว หรือคนรู้จักก็ได้

ส่วนกิจกรรมนอกห้องเรียนนั้น ให้นักศึกษาไปคัดลอกป้ายชื่อมหาวิทยาลัย คณะ ถนน ป้ายชื่อร้าน และป้ายบอกทางต่างๆ ที่พบเห็น นำมาเขียนบนกระดานดำและอ่านให้เพื่อนฟัง เพื่อเป็นการทดสอบความสามารถในการอ่านของผู้เรียนแต่ละคนได้

เรื่องอักษรนำ คำควบกล้ำนั้น มีกฎเกณฑ์และหลักการอยู่ สามารถหาอ่านได้ในตำราหลักภาษาไทยหรือไวยากรณ์ไทย แต่ต้องนำมาย่อเพื่อให้ง่ายต่อการจำว่า ห – นำมีหลักอะไร ควบกล้ำนั้นมีอักษรอะไรบ้างควบได้กล้ำได้ และ อ – นำมีกี่คำ เป็นต้น แม้แต่เรื่องคำที่เขียนแตกต่างกันไปจากปกติและออกเสียงไม่ตรงตัวก็ค่อยๆ แทรกเข้ามา เลือกเฉพาะตัวที่สำคัญและจำเป็นเท่านั้น เช่น คำว่า จริง ทราบ เป็นต้น และคำบาลี สันสกฤตในภาษาไทยก็เลือกมาเฉพาะที่ผู้เรียนพบมาแล้วเท่านั้น

การสอนอ่านภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศควรมีการผสมผสานการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ โดยดึงข้อเด่นของแต่ละวิธีออกมาแล้วสร้างความสมดุลย์เพื่อให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผล อย่างดีที่สุด

การสอนทักษะการเขียน

การเขียนเป็นการแสดงออกซึ่งความคิดและความรู้ที่ออกมาเป็นเครื่องหมายที่สามารถมองเห็นได้ การสอนเขียนแบ่งเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะของผู้เรียน ได้แก่การสอนเขียนให้แก่เด็กเริ่มเขียนเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน และการสอนเขียนให้แก่เด็กที่มีความพร้อมในการเขียนแล้วเพื่อให้ผู้เรียนนำทักษะการเขียนไปใช้ในการเรียนทักษะด้านอื่นๆ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันด้วยตัวอย่างกิจกรรมที่ใช้ในการสอนเขียน เช่น การฝึกลีลามือ การเขียนตามคำบอก เขียนคำคล้องจองแต่งความ แข่งขันเขียนชื่อสิ่งที่ใช้ทำอาหาร เป็นต้น ปรีดาวรรณ พรหมดำ (2534, หน้า 32)

สำหรับขั้นพัฒนาการเรียนรู้การเขียนนั้น Dawson Zollinger and Elwell, (อ้างใน ปรีดาวรรณ พรหมดำ, 2534, หน้า 32) ได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นสะสมประสบการณ์และมีนิสัยกล้าแสดงความคิดเห็น ในขั้นนี้ครูผู้สอนควรหาโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องที่เขาค้นเคยและสนใจ กระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องนั้นๆ โดยการอภิปรายหรือตั้งปัญหา และส่งเสริมกำลังใจให้กล้าคิดกล้าแสดงออกด้วยตนเอง

ขั้นที่ 2 ประมวลแนวความคิดของตนเองได้

ขั้นที่ 3 สามารถเขียนได้โดยอิสระ

ขั้นที่ 4 เพิ่มพูนประสบการณ์ในการเขียนให้มากขึ้น

การสอนเขียนคำ

ความหมายของการเขียนคำ

Gerberich, Green and Jorgensen, (อ้างใน ทิพวรรณ นามแก้ว, 2535, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการเขียนคำว่า หมายถึงความสามารถในการเขียนคำต่างๆ โดยเรียงพยัญชนะ สระ ได้อย่างถูกต้อง แต่เนื่องจากคำต่างๆ มีระดับความยากง่ายต่างกัน โอกาสที่บุคคลจะได้รับความสำเร็จในการเขียนคำจึงต่างกัน

บันลือ พฤษะวัน (2533, หน้า 115) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการ สะกดคำคือการสอนให้เด็กรู้จักหลักเกณฑ์ของการเรียงลำดับตัวอักษรภายใต้คำหนึ่งๆ เพื่อจะได้หลีกเลี่ยงได้อย่างชัดเจน และเขียนคำนั้นได้ถูกต้อง

มัลลิกา ภักดิณรงค์ (2531, หน้า 26) ได้สรุปคำกล่าวของนักศึกษามากกว่าหนึ่งท่านไว้ว่า การเขียนคำ หมายถึง ความสามารถในการเขียนคำ เรียงตามลำดับ พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์รวมทั้งตัวสะกด การันต์ ในภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง และสามารถนำหลักการเขียนไปใช้ประโยชน์ได้ด้วย

แบบของการสอนเขียน

บันลือ พฤษะวัน (2535, หน้า 170 – 174) ได้จำแนกการสอนเขียนไว้ 5 แบบด้วยกันคือ

1. การสอนเขียนแบบใช้เสียงพาไป การสอนเขียนแบบนี้ใช้ความคุ้นเคยของภาษาไทยที่มีเสียงคงที่ และความสัมพันธ์ของการฝึกอ่านแบบสะกดตัวกับการเขียนมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ตัวอย่างเช่น ครูบอกคำที่จะให้เขียน มานี เด็กจะได้สะกดพร้อมกัน มอ – อา – มา, นอ – อี – นี มานี การสอนเขียนแบบนี้จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้ความสัมพันธ์ระหว่างการอ่านกับการเขียนให้เป็นประโยชน์เพราะเสียงพาไปอย่างกลมกลืนกันดี

2. การสอนเขียนให้เห็นรูปคำก่อน การสอนแบบนี้มุ่งให้เด็กฝึกเขียนคำใหม่ในบทเรียนได้แม่นยำขึ้น และยังมุ่งให้เข้าใจความหมายของคำในรูปประโยคซึ่งจะช่วยให้เกิดประโยชน์ที่เด็กได้เห็นรูปประโยคในการใช้คำนั้นๆ นอกเหนือจากการแปลความหมายเฉพาะคำนั้นเท่านั้น โดยมีวิธีสอนดังนี้ ครูเขียนประโยคแล้ววงเล็บคำใหม่ในบทเรียนดังนี้

“นายอำเภอเป็น (ข้าราชการ) ในอำเภอ”

ให้นักเรียนอ่านเป็นประโยคก่อน แล้วให้อ่านคำในวงเล็บแบบสะกดตัว แล้วลบในวงเล็บออกเป็นบางส่วนหรือทั้งหมดแล้วให้นักเรียนอ่าน หลังจากนั้นให้นักเรียนคัดลอกข้อความในวงเล็บให้ถูกต้อง

3. การฝึกไล่สะกดคำในขณะที่ครูสอน หรือนักเรียนเขียนข้อความบนกระดานดำ หรือแผนภูมิประสาทรณ โดยครูเขียนข้อความลงบนกระดาน หรือแผนภูมิ นักเรียนก็ไล่สะกดตัวทีละตัว

4. การเขียนโดยใช้บันทึกแบบอย่าง วิธีสอนโดยครูทำแถบประโยคที่เลื่อนได้โดยให้นักเรียนอ่านประโยค แล้วค่อยๆ ปิดประโยคจนมิด นักเรียนจึงเขียนประโยคนั้นลงไป วิธีการสอนแบบนี้เป็นการฝึกทักษะการอ่านเร็วสัมพันธ์กับการกวาดสายตาไปด้วย

5. การเขียนตามคำบอก เป็นวิธีสอนเขียนใช้กันมาก และยังใช้ได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งจำเป็นต้องฝึกเสมอ ใช้เป็นกิจกรรมในการสอนเขียนสลับกันไปกับแบบอื่นๆ เพื่อล่อใจไม่ให้เด็กเบื่อ การสอนเขียนตามคำบอกจึงเป็นการฝึกสมาธิ และความจำ จากการฟัง พร้อมทั้งฝึกเขียนข้อความตามคำสั่ง

จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการสอนเขียนคำ

วรรณ แก้วแพรง (2526, หน้า 21) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการสอนเขียนคำในชั้นประถมศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนเขียนคำที่พอเหมาะกับวัยและระดับชั้นของนักเรียนได้ถูกต้อง รวดเร็ว และสะอาดเรียบร้อย
2. เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้คำ เข้าใจความหมายและสามารถใช้คำได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น และความสามารถของนักเรียน
3. เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้และเข้าใจหลักเกณฑ์ในการใช้คำตามสมควรกับวัยและระดับชั้นของนักเรียน

4. เพื่อให้ให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้คำ สนใจที่จะแก้ไขข้อบกพร่องในการใช้คำ และใช้ได้ถูกต้องดีขึ้นตามวัยและระดับชั้นของนักเรียน การสอนเขียนคำจะต้องฝึกอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นทักษะ โดยมุ่งให้ผู้เรียนสามารถเขียนคำต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเป็นการปูพื้นฐานการเรียนรู้ในระดับสูงตามจุดมุ่งหมาย

ลำดับขั้นในการสอนเขียนคำ

จากหนังสือการสอนสะกดคำ (The Teaching of Spelling) Fitzgerrald (อ้างใน ทิพวรรณ นามแก้ว, 2535, หน้า 10) ได้เสนอแนะลำดับขั้นการเขียนคำไว้ดังต่อไปนี้

1. ต้องให้นักเรียนรู้ความหมายของคำนั้นเสียก่อน โดยครูเป็นผู้บอก หรือโดยอาศัย พจนานุกรมแล้วให้นักเรียนอภิปราย ข้อสำคัญคือคำนั้นจะต้องเป็นคำที่ง่ายๆ ไม่ซับซ้อน
2. ต้องให้นักเรียนอ่านออกเสียงคำนั้น ได้ถูกต้อง ชัดเจน จะช่วยให้นักเรียนรู้จักจำคำนั้น ได้แม่นยำยิ่งขึ้น ทั้งรูปคำและการออกเสียง
3. ต้องให้นักเรียนเห็นรูปคำนั้นๆ ว่าประกอบด้วย สระ พยัญชนะอะไรบ้าง ถ้าเป็นคำหลายพยางค์ ควรแยกให้เด็กดูถ้าทำได้
4. ต้องให้นักเรียนลองเขียนคำนั้นๆ ทั้งดูแบบและไม่ดูแบบ
5. ต้องสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนนำคำนั้นๆ ไปใช้ ซึ่งอาจใช้เป็นการเขียนบรรยาย เรื่องราวหรือเขียนในกิจกรรมการเรียนที่เหมาะสมกับวัย

ประเทิน มหาจันทร์ (2530, หน้า 65) ได้เสนอขั้นตอนการเขียนคำไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความหมายและการออกเสียง ในขั้นนี้ครูจะต้องให้นักเรียนเข้าใจความหมายของ คำมองเห็นคำพร้อมทั้งออกเสียงคำนั้นและสามารถที่จะพูดเป็นประโยคได้โดยใช้คำเหล่านั้นอย่าง ถูกต้อง

ขั้นที่ 2 การมองเห็นรูปคำ ในขั้นนี้ครูต้องให้นักเรียนมองเห็นรูปคำและส่วนประกอบ ต่างๆ ของคำ แยกออกเป็นพยางค์แล้วสะกดคำอีกครั้ง

ขั้นที่ 3 การระลึกคำ เมื่อมองดูคำนั้นแล้วสะกดได้โดยไม่ต้องดูอีก ตรวจสอบว่าสะกดคำ นั้นถูกต้องหรือไม่ ถ้าสะกดผิดให้นักเรียนย้อนกลับไปเริ่มต้นในขั้นที่ 1

ขั้นที่ 4 การเขียนคำที่ถูกต้องจากความจำ ใส่วรรณยุกต์ สระได้ถูกต้อง แล้วตรวจดูว่า เขียนคำเหล่านั้นถูกต้องชัดเจนหรือไม่

ขั้นที่ 5 การทบทวน ให้นักเรียนเขียนโดยไม่ต้องดูแบบ ถ้าเขียนถูก 3 ครั้งแสดงว่า นักเรียนรู้จักคำนั้นได้ดียิ่งขึ้น ควรให้นักเรียนนำคำนั้นไปเขียนประโยคทันที อาจเขียนเป็น เรียงความหรือจดหมายก็ได้

หลักการสอนเขียนคำ

การสะกดคำเป็นเป็นวิธีการหนึ่งของการเขียนและเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของทักษะการเขียนซึ่งบรรเทา กิตติศักดิ์(2545, หน้า 44) ได้แนะนำว่าการสะกดคำจะต้องเริ่มจากการเรียนรู้จำรูปและเสียงพยัญชนะก่อน แล้วจึงเรียนรู้สระเดี่ยวง่าย ๆ จึงประสมคำอ่านและนำมาเขียนได้

Daccanay (อ้างใน ทิพวรรณ นามแก้ว, 2535, หน้า 13) ได้เสนอแนะกิจกรรมฝึกทักษะการเขียนคำไว้ดังต่อไปนี้

1. แบบเขียนตามคำบอก
2. แบบให้นักเรียนเลือกคำที่กำหนดให้มาเติมในช่องว่างให้เหมาะสม
3. แบบจับคู่โดยจับคู่ข้อความ 2 ข้อความให้เรียงเป็นเนื้อหาเดียวกัน
4. แบบฝึกแบบสร้าง คือให้ประโยคมาแล้วให้นำคำในวงเล็บท้ายประโยคมาใส่ลงในตำแหน่งที่ถูกต้องในประโยคเดิม
5. แบบสร้างประโยคจากคำที่กำหนดให้

กรมวิชาการ (2524, หน้า 49 – 50) ได้เสนอแนะกระบวนการสอนการเขียนสะกดคำไว้ดังนี้

1. ให้นักเรียนเห็นคำ
2. ให้นักเรียนได้ยินการออกเสียงคำที่ชัดเจนถูกต้อง
3. ให้นักเรียนฝึกออกเสียงที่จะเขียนให้ชัดเจนถูกต้อง
4. ให้นักเรียนรู้ความหมายและการใช้คำนั้น
5. ให้นักเรียนเขียนคำ

บุญปก อ่อนเผ่า (2526, หน้า 11 – 12) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักการสอนเขียนสะกดคำสรุปได้ว่า ครูต้องให้นักเรียนได้เห็นรูปคำ เรียนรู้ความหมายของคำ ฝึกออกเสียงคำให้ถูกต้องจนเกิดมโนภาพในคำนั้นๆ และสามารถเขียนคำนั้นได้ถูกต้อง

บรรเลง สุปี (2536, หน้า 70 – 71) ได้เสนอแนะการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยไว้ดังนี้

1. จัดให้มีการศึกษาความยากง่ายของคำพื้นฐานภาษาไทย ทุกครั้งที่เปิดทำการเรียนการสอนในแต่ละปีการศึกษา
2. จัดลำดับความยากง่ายของคำพื้นฐานก่อนหลัง คือยากมาก ยาก ง่าย และง่ายมาก ใน การเรียนการสอนแต่ละครั้ง
3. การเรียนการสอนควรเริ่มจากคำที่ง่ายไปหาคำที่ยาก

4. คำใดที่เป็นคำระดับยากหรือยากมาก ควรจัดให้มีการคิด ค้นคว้า เพื่อแสวงหาวิธีการเรียนการสอน สื่อ อุปกรณ์ หนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ต่างๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหา จุดหมาย และตัวผู้เรียน

5. คำใดที่เป็นคำในระดับยากหรือยากมาก และมีความจำเป็นต้องสอนในระดับชั้นนั้นๆ ควรจะได้ชี้แจงให้ครูผู้สอนทราบว่า เป็นคำยากสำหรับชั้นนั้นๆ พร้อมทั้งเสนอแนะวิธีการสอนไว้ให้เป็นพิเศษด้วย

6. คำใดที่เป็นคำในระดับยากหรือยากมาก ไม่จำเป็นต้องให้นักเรียนอ่านแบบสะกดคำหรือผันคำครูผู้สอนควรสอนโดยให้นักเรียนอ่านเป็นคำ และเข้าใจความหมายของคำนั้นๆ

7. คำใดที่เป็นคำระดับยากหรือยากมาก ครูผู้สอนควรเน้นการอ่านและการเขียนให้มากขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านและการเขียนคำดีขึ้น

8. การสอนคำที่มีตัวสะกดแต่ละคำ ควรเทียบเสียงตัวสะกดในมาตราต่างๆ ให้นักเรียนได้อ่านให้ครบทุกมาตราเพื่อให้นักเรียนได้เห็นความแตกต่างในการออกเสียงตัวสะกดในแต่ละมาตราว่าจะออกเสียงไม่เหมือนกันทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีความคุ้นเคยสามารถแยกแยะความแตกต่างและจับหลักเกณฑ์วิธีการออกเสียงตัวสะกดในมาตราต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

9. การจัดการเรียนการสอน บัตรคำที่ใช้เป็นสื่อควรแยกให้เห็นความแตกต่างของคำยากแต่ละคำ เช่น ใช้กระดาษ หรือตัวอักษรที่ใช้ทำบัตรคำให้มีสีต่างกัน ตามระดับความยากง่ายของคำ ซึ่งคำในแต่ละระดับจะใช้เวลาในการสอนต่างกัน คำในระดับยากและยากมากควรจัดให้มีการสอนซ่อมเสริมนักเรียนด้วยทุกครั้ง

10. ในการเรียนการสอนทุกครั้ง คำที่นักเรียนอ่านหรือเขียนได้ไม่ถูกต้อง ครูควรเฉลยทันทีและชี้แจงข้อบกพร่อง ข้อสังเกตในการที่จะแก้ไขและจดจำเพื่อให้นักเรียนทราบความสามารถของตนพร้อมทั้งแนวทางในการแก้ไขพัฒนาความสามารถในการอ่านและการเขียนคำของตนให้ดียิ่งขึ้นในครั้งต่อไป

จากเอกสารเกี่ยวกับการเขียนคำ จะเห็นได้ว่า การเขียนคำนั้นเป็นวิธีการที่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักเกณฑ์ทางภาษาเกี่ยวกับการเรียงลำดับของพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ตัวสะกด ได้ถูกต้องเพื่อจะได้ออกเสียงได้ชัดเจน และเขียนคำนั้นได้ถูกต้องมีกระบวนการเรียนคือ มองเห็นคำเข้าใจความหมายของคำ ฝีกออกเสียงคำ ใช้คำนั้นพูดเป็นประโยค แยกส่วนประกอบของคำได้ว่าประกอบด้วยพยัญชนะ สระอะไรบ้าง และสามารถเขียนคำได้ถูกต้อง ต้องอาศัยเวลาในการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจึงจะเกิดทักษะในการเขียนคำได้ถูกต้องแม่นยำ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูจึงต้องมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี มีประสิทธิภาพ

สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ (2545, หน้า 141) ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเทคนิคการสอนเขียนสำหรับชาวต่างชาติไว้ว่า

เมื่อผู้เรียนได้ฝึกหัดอ่านจนค่อนข้างแม่นยำและได้เขียนคำและประโยคสั้นๆ มาได้ระดับหนึ่งแล้ว ผู้สอนสามารถแนะนำคำที่จำเป็นสำหรับการเขียนได้ เช่น คำเชื่อม เป็นต้น เช่น เมื่อแล้วก็พอ จน จนกระทั่ง ถ้า แม้ว่า ฯลฯ เมื่อถึงจุดนี้ ผู้เรียนจะมีคำถามถึงปัญหาการใช้คำที่ถูกต้องและเหมาะสม

ปัญหาหลัก 3 ประการที่พบบ่อยในงานเขียนของผู้เรียนระดับเบื้องต้น ประการแรกคือการเขียนสะกดการันต์ที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากภาษาไทยมีวิธีการเขียนได้หลายอย่างแม้จะออกเสียงแบบเดียวกัน เช่น ใน นัย และใน ใจ ใจ และ จัย ฉ่า – ช้า – คำ นอกจากนี้สระสั้นยาว เสียง จ – ช – ค – ต – ท ก – ค ฯลฯ เหล่านี้จะมาปรากฏให้เห็นบ่อยมากหากผู้เรียนไม่แม่นเรื่องเสียงและการสะกดคำ ทางแก้คือต้องทำบัตรคำให้อ่าน ฝึกเขียนตามคำบอกให้มากเพื่อให้มีประสบการณ์ทางภาษาสูงขึ้น และมีการบ้านให้ทำทุกวันเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเขียน

ปัญหาประการที่สองคือ การเลือกคำไม่เหมาะสมอันเนื่องจากยังไม่เข้าใจความหมายของคำอย่างแท้จริง และมักจะเลือกคำผิดจากพจนานุกรมในกรณีที่พจนานุกรมมีคำที่มีความหมายมากกว่า 1 ความหมายและมีหลายคำ ลักษณะเช่นนี้ไม่เพียงพบในผลงานของผู้เรียนระดับเบื้องต้นเท่านั้น แต่จะพบมากในผลงานของผู้เรียนระดับกลางเช่นเดียวกัน

ปัญหาประการที่สามคือ การแทรกแซงของภาษาแม่ในรูปของโครงสร้างระดับไวยากรณ์ เช่น การวางคำขยาย การนำคำขยายไว้หน้าคำหลัก การนำคำนามที่เป็นกรรมไว้หน้ากริยา เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้เป็นเรื่องปกติระยะแรกเพราะผู้เรียนยังคิดเป็นภาษาแม่และพยายามแปลเป็นภาษาไทยทำให้เกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย ต่อไปหากได้เรียนภาษาไทยมากขึ้น ก็จะทำให้คิดเป็นระบบหลักภาษาไทยได้

ศรีวิไล พลมณี (2545, หน้า 138 – 139) กล่าว ถึงการสอนอ่านและเขียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนที่พูดภาษาอื่นไว้ว่า ส่วนมากเป็นผู้ใหญ่หรืออายุเลยวัยเด็กแล้วเป็นเรื่องที่ไม่ยากมากเมื่อเทียบกับการสอนเด็กเล็ก ทั้งนี้เพราะผู้ใหญ่มีความสามารถในการควบคุมการเคลื่อนไหวของมือในการเขียน และมีการมองเห็นที่ชัดเจนมีทักษะการลากเส้นมีความสามารถเชิงวิเคราะห์รายละเอียดความแตกต่างของอักษรเช่นความแตกต่างของ ค กับ ก เมื่อครูอธิบายและชี้ให้เห็นก็เข้าใจง่าย สิ่งเหล่านี้จะพบว่าเป็นปัญหาในการสอนเด็กเล็กให้เขียน แต่มีข้อว่าผู้ใหญ่จะหมดปัญหาอย่างสิ้นเชิงผู้ใหญ่ก็เขียนกลับข้างได้ จำสับสนได้ แต่ไม่เป็นปัญหาเท่ากับเด็กๆ ปัญหาของผู้ใหญ่ที่ต่างจากเด็กคือ การไม่ชอบเขียน แม้ในภาษาของตน ผู้ใหญ่ประเภนี้อาจไม่ค่อยเขียนและลายมือไม่สวย ส่วนใหญ่จะเคยชินกับการใช้พิมพ์ดีดหรือคอมพิวเตอร์ ผู้เรียนประเภทนี้มักจะปฏิเสธการเขียนหรือการคัดลายมือ

การสอนอ่านและเขียน ควรสอนควบคู่กันเพื่อเสริมซึ่งกันและกันแต่จุดประสงค์หลักคือการอ่าน เราจึงควรเน้นการอ่านมากกว่าการเขียนและใช้การเขียนเป็นตัวประกอบ เช่นเมื่ออ่านแล้วให้เขียนตอบบ้างหลังจากตอบโดยการพูดแล้วหรือให้เขียนความคิดเห็นเพียง 2 – 3 ประโยคก่อนแล้วจึงเพิ่มขึ้นโดยให้เขียนเป็นย่อหน้าก่อนจะเขียนเป็นเรื่องราว

การแก้ปัญหาการสอนอ่านและเขียน ผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจให้เห็นประโยชน์ของการเขียนที่เป็นตัวช่วยการอ่าน และการอ่านก็ไปเป็นตัวช่วยการพูดและการฟัง กล่าวคือ ถ้ารู้คำศัพท์แล้ว (จากการเรียนรู้โดยวิธีใดๆ ก็ตาม) อาจจะจำได้ไม่แม่นยำ เพราะไม่เห็นอะไร่ายิ่งไปกว่านั้นอาจได้ยินการออกเสียงคำศัพท์นั้นๆ อย่างคลาดเคลื่อนก็เป็นได้ เช่น ฟัง – ฟิน แต่เมื่อผู้เรียนยินดีเรียนตัวอักษรไทยก็จะเขียนได้ อ่านได้ จะเห็นรูปคำด้วยแทนที่จะได้ยินแว่วๆ ว่า fun/, fang/ faang/ ก็จะรู้ชัดว่าคำที่ได้ยินคือ fang และพอจะพูดคำนี้ก็ออกเสียงได้แม่นยำว่าเสียงท้ายคือ -ng/ สระเป็นเสียงสั้นออกเสียงได้ถูก เป็น /fang/ นี่ก็ประโยชน์ของการเรียนอ่านและเขียนภาษาไทย อย่างไรก็ดี ผู้เรียนบางคนยืนยันว่าจะเรียนเฉพาะการพูดจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผู้สอนยอมไม่มีสิทธิใดๆ ไปบังคับได้ นอกจากจะใช้วิธีอ้อมๆ คือแทรกการเขียนและการอ่านที่ละน้อย โดยไม่ให้รู้สึกเป็นภาระ ถึงจุดหนึ่งผู้เรียนอาจจะยินยอมเรียนการอ่านและการเขียน และในที่สุดจะขอบคุณผู้สอนที่มีความปรารถนาดีและล่วงรู้ล่วงหน้าถึงข้อจำกัดของการเรียนภาษาไทย แต่เฉพาะเพียงการพูด

ศรวิไล พลมณี (2545, หน้า 140 – 141) ได้ให้เทคนิคการสอนอ่าน-เขียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองไว้ดังนี้

เทคนิคการสอน อ่าน – เขียน

1. ใช้เวลาให้เร็วที่สุดในการต้องท่องจำ (ไม่ควรนานเกิน 20 ชั่วโมง)
2. ใช้วิธีที่ง่ายและสะดวกต่อผู้เรียนที่สุด (มีผังภูมิเป็นคู่มือ มีการอธิบายกฎที่ง่ายและสั้น)
3. ให้เวลาผู้เรียนไปฝึกข้างนอก (อย่าให้รู้สึกเสียเงินค่าชั่วโมงเรียนและเสียเวลามานั่งวาดหรือคัดลอกในห้องเรียน)
4. ต้องมีสื่อการสอน แบบฝึกที่วางแผนและออกแบบมาอย่างดี
5. เอาใจใส่ตรวจแก้และเข้มงวดพอสมควร แต่อย่าให้ถึงขั้นเป็นการละเลยหรือขู่เข็ญบังคับจนเกินไป ที่สำคัญต้องให้เห็นคุณค่าและมีความสุข ผสมผสานด้วยในกิจกรรมอื่นๆ
6. ให้เขียนในสิ่งที่เคยได้ยิน เคยเรียนรู้แล้ว และให้อ่านให้พูดในสิ่งที่เขียนขยายออกไปอย่างสัมพันธ์ทักษะ

7. ให้กำลังใจโดยให้พูด ให้ใช้คำที่อ่านและเขียนได้นั้นในบริบทของเรื่องราวที่เอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หมั่นชมเมื่อผู้เรียนทำข้อผิดพลาดลดลงๆ เพื่อให้เขารับรู้ว่าคุณเห็นพัฒนาการของเขา

สรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนการอ่านและเขียนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศนั้นเน้นการเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียน มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและให้ความสำคัญกับผู้เรียนโดยให้มีการฝึกฝนและเลือกในสิ่งที่ตนต้องการ อีกทั้งครูก็มีส่วนสำคัญในการเลือกหนังสือ สื่อ อุปกรณ์ และกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนของตนเพื่อให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลมากที่สุด

เอกสารเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาที่สอง

ทฤษฎีการได้มาซึ่งภาษาที่สอง

ทฤษฎีการได้มาซึ่งภาษาที่สอง จะเป็นการอธิบายกระบวนการรับรู้ภาษาที่สองของคน อธิบายกฎเกณฑ์ของภาษาเหล่านั้น เช่น กฎไวยากรณ์ กฎการออกเสียง และอื่นๆ องค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนภาษาที่สองนั้นคล้ายคลึงกับการเรียนภาษาที่หนึ่งคือ เป็นหน่วยย่อยของการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล วัฒนธรรมของภาษาที่สอง การสร้างระบบทางภาษาศาสตร์ขึ้นใหม่เพื่อรับภาษาที่สอง การเรียนรู้เกี่ยวกับการสนทนาโต้ตอบ และกระบวนการสื่อสารของภาษาที่สองนั้น

Lightbown (1985) ได้เสนอองค์ประกอบที่สำคัญเกี่ยวกับการสอนภาษาที่สอง ซึ่งได้มาจากผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ทุกคนสามารถได้มาซึ่งภาษาที่สองได้ ไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็ก โต เด็กวัยรุ่น หรือผู้ใหญ่
2. ผู้เรียนสร้างภาษาที่เกี่ยวข้องระหว่างภาษาแม่และภาษาที่สองอย่างเป็นระบบในลักษณะที่คล้ายคลึงกับการใช้ภาษาที่ผิดอย่างผิดพลาดของเด็กในการเรียนภาษาแรก และการเรียนภาษาที่สองจำเป็นต้องอาศัยภาษาที่หนึ่งเป็นฐานเสมอ
3. การเรียนภาษาที่สองมีขั้นตอน ที่ชัดเจน และสามารถทำนายได้ หมายความว่าผู้เรียนจะต้องเข้าใจและสามารถใช้โครงสร้างเบื้องต้น ก่อนที่จะเรียนรู้และเข้าใจระดับที่สูงขึ้นต่อไป
4. การฝึกปฏิบัติได้ทำให้เรียนภาษาได้อย่างสมบูรณ์แบบ
5. การรู้จักผลของภาษามีได้หมายความว่าสามารถใช้ภาษานั้นในการปฏิสัมพันธ์เชิงสื่อสารได้
6. การแก้ความผิดที่ปรากฏชัดเจนแต่ละครั้งที่ความคิณนั้นเกิดขึ้น ไม่มีผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางภาษา

7. สำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ การได้มาซึ่งภาษาจะมีขีดจำกัดที่ไม่สามารถจะเรียนรู้ภาษาที่สองได้ดีเท่ากับเจ้าของภาษา

8. คนเราไม่สามารถเรียนภาษาที่สองให้ได้ดีเหมือนเจ้าของภาษา ถ้าเรียนเพียงวันละ 1 ชั่วโมง แต่จะเป็นต้องอยู่ที่สิ่งแวดล้อมที่ใช้ภาษานั้นประจำวัน

9. การเรียนภาษาที่สองยากลำบากมากเพราะภาษาที่มีความสลับซับซ้อน

10. ผู้เรียนมีความสามารถที่จะเข้าใจความหมายของภาษาภายในบริบทมากกว่าภาษาที่มีได้อยู่ในบริบท และไม่สามารถแสดงออกทางภาษา เช่นการพูด อ่าน เขียนได้ เท่ากับความเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดแสดงให้เป็นการสื่อสาร หรือตีความ

ในการอธิบายรูปแบบการตรวจสอบติดตามผลนั้น Krashen กล่าวว่า ผู้ใหญ่ที่เรียนภาษาที่สองมีวิธีการที่จะรับภาษานั้นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต วิธีการแรกคือการได้มาซึ่งภาษา (acquisition) อันเป็นกระบวนการได้สำนึกและกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติของบุคคลนั้น ในการสร้างระบบของภาษาขึ้นมาใหม่ที่แตกต่างจากกระบวนการที่เด็กเรียนรู้ภาษาจากสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เกิด วิธีการที่สองคือ กระบวนการเรียนรู้โดยจิตสำนึก ซึ่งผู้เรียนใส่ใจที่จะค้นหามีรูปแบบของภาษาอย่างไร มีกฎเกณฑ์อย่างไร และมีความตระหนักว่ากำลังเรียนรู้จากกระบวนการเหล่านั้น การตรวจสอบติดตามผลหรือ Monitor คือกระบวนการที่สองนี้ นับว่าเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนใช้ในการตรวจทานและแก้ไขสิ่งที่รับรู้ในภาษาใหม่ โดยใส่ใจและรับทราบว่ากำลังอยู่ในกระบวนการตรวจสอบนั้นๆ Krashen เชื่อว่า ความคล่องในการเรียนภาษาที่สองขึ้นอยู่กับว่า ได้มาอย่างไร ไม่ใช่ว่าเรียนมาอย่างไร ดังนั้น ผู้ใหญ่ที่เรียนภาษาที่สองควรจะพยายามให้ได้มาซึ่งภาษาให้มากที่สุด เพื่อจะมีความสามารถคล่องตัวในการติดต่อสื่อสารมีจะนั้น จะหยุดอยู่แค่การเรียนรู้กฎเกณฑ์และความใส่ใจกับรูปแบบของภาษาและจะหยุดยั้งความก้าวหน้าในการใช้ภาษาที่สองอย่างเจ้าของภาษา Krashen เชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้ที่รู้ตัวหรือใช้จิตสำนึกและกระบวนการได้มาซึ่งภาษาจากจิตได้สำนึกนั้น ไม่เกี่ยวข้องกัน การเรียนรู้ไม่สามารถที่จะกลายเป็นการได้มาซึ่งภาษา ดังนั้นการเรียนภาษาที่สองที่ดี จำเป็นที่จะต้องใช้กิจกรรมเป็นหลัก ใช้การติดตามตรวจสอบน้อยที่สุด เมื่อผู้เรียนมีความคล่องในภาษาแล้วจึงจะนำเอาการติดตามตรวจสอบมาใช้ตามความจำเป็นให้น้อยที่สุด เพื่อตรวจทานและตรวจสอบความผิดพลาดที่แสดงออกโดยผู้เรียน

ทฤษฎีความจำมนุษย์ที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้ภาษาที่สอง

ทฤษฎีความทรงจำทางจิตวิทยาทฤษฎีหนึ่งเสนอโดย Atkinson และ Shiffrin กล่าวว่า ข้อมูลต่างๆ ถ้าได้รับการทบทวนในความจำระยะสั้นซึ่งมีขอบเขตจำกัด จะมีการถ่ายโอนเข้าสู่ไปสมรรถนะระดับสูงในความจำระยะยาว Atkinson และ Shiffrin (1968) ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงประเภท

ของความทรงจำของมนุษย์ว่ามีอยู่ 2 ประเภท คือ ความจำ ระยะสั้น และความจำระยะยาว ความจำระยะสั้นนั้นเป็นระบบการเก็บข้อมูลของคนที่มีอยู่ชั่วคราว และอาจจะจดจำจำนวนข้อมูลได้น้อย ถ้าหากว่าไม่ใส่ใจหรือไม่ได้ทบทวน วิธีการที่จะทำให้จำได้ก็คือ ทบทวนแล้วทบทวนอีก ซึ่งถือว่ากระบวนการทบทวนนี้จะนำไปสู่การจำระยะยาว กระบวนการทบทวนนี้ ภาษาอังกฤษเรียกว่า rehearsal ความจำระยะยาวนั้นเชื่อว่าเป็นส่วนที่บุคคลสามารถที่จะบรรจุความจำไว้ได้ เราเชื่อว่าความจำระยะยาวขึ้นเป็นส่วนที่บรรจุความจำถาวรของคนเราและไม่มีความจำกัด แต่ยากที่จะเก็บความรู้เข้าไปในส่วนของความจำระยะยาวนี้ มีวิธีการเดียวคือ การทบทวนในความจำระยะสั้นจนถึงจุดที่เพียงพอที่จะได้รับการถ่ายโอนไปสู่ความจำระยะยาวโดยอัตโนมัติ

ทฤษฎีความทรงจำของมนุษย์นี้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเรียนการสอน ภาษาไทย ให้ชาวต่างประเทศ หากผู้เรียนมีการท่องจำและทบทวนคำ ทบทวนเสียงอย่างสม่ำเสมอ ก็สามารถบรรจุองค์ความรู้เข้าไปในความจำระยะยาวได้จะทำให้การเรียนรู้มีความคงทนถาวรขึ้น ผู้เรียนก็จะมีความสามารถหรือสมรรถนะในการพูด อ่านเขียนได้เป็นอย่างดี

ข้อจำกัดด้านอายุในการเรียนภาษาที่สอง

ข้อจำกัดด้านอายุในการเรียนภาษาที่สอง

ผลงานวิจัยที่สำคัญด้านหนึ่ง คือ การตอบคำถามว่า คนเรามีข้อจำกัดด้านอายุหรือไม่ในการเรียนรู้ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาที่นอกเหนือไปจากภาษาแม่ ผู้วิจัยเรื่องนี้เป็นกลุ่มแรกคือ Penfield and Roberts (1959) นักวิจัยทั้งสองได้ลองกระตุ้นส่วนของสมองที่ควบคุมความสามารถทางภาษาในการผ่าตัดคนไข้ทางสมองผลงานวิจัยนี้เห็นพ้องกับการทำการผ่าตัดเด็กที่แก้ความผิดปกติและความพิการในวัยทารก และส่งผลต่อความสามารถในการเรียนภาษาต่างประเทศ

สมมติฐานเกี่ยวกับข้อจำกัดด้านอายุในการเรียนรู้ภาษาที่สองนั้น เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมากับผลงานของเลนนีเบอร์ก (Lenneberg's 1967) ชื่อเรื่อง Biological Foundations of Language เลนนีเบอร์ก ได้นำข้อโต้แย้งเชิงเหตุผลทางภาษาศาสตร์ของชอมสกี เกี่ยวกับลักษณะนามธรรมและความซับซ้อนของภาษา โดยนำมาศึกษากับเด็กที่ลืมหูหรือสูญเสียความทรงจำเนื่องจากการผลกระทบกระเทือน ทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างแรง อันมีผลต่อการพัฒนาทางภาษา ผลการวิจัยเหล่านี้บ่งชี้ว่า เด็กมีความสามารถที่จะเรียนรู้ภาษาได้จนถึงวัยรุ่น ช่วงแรกเกิดถึงประมาณ 13 ปีนี้ถือว่าเป็นระยะวิกฤตของการเรียนรู้ภาษาในลักษณะเดียวกันกับการเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ของสัตว์อื่นๆ เช่นห่าน ในการวิจัยของลอเรนซ์ (Lorenz, 1958) ความคิดที่ใครจะศึกษาว่า ช่วงวิกฤตของการเรียนภาษาที่สองนี้สามารถจะยืดไปนานกว่าอายุ 13 ปีได้หรือไม่ ได้มีการศึกษาวิจัยต่อเนื่องโดยนักวิจัยอื่น (Oyama, 1976) พบว่า การออกเสียงของคนอิตาเลียนผู้ซึ่งมีอายุต่างๆ กันที่อพยพมาอยู่ในประเทศ

สหรัฐอเมริกาอาจจะเป็นประเด็นสำคัญของความสามารถในการออกเสียง แต่ไม่มีผลกระทบถ้าประชากรอาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาเหมือนกัน นั่นคือไม่ว่าคนจะอายุสูงเพียงใด อายุ 13 หรือเกินกว่านั้น ถ้าได้คลุกคลีกับภาษาเป็นระยะเวลานานเท่ากัน จะมีความสามารถที่จะเรียนรู้และใช้ภาษาได้ดีเท่ากัน แพทโคสกี (Patkowski 1980) ได้เปรียบเทียบการพูดภาษาที่สองของผู้เรียนที่มีอายุสูง เรียนภาษาอังกฤษก่อนวัยรุ่นและหลังวัยรุ่น พบว่าผู้ซึ่งเรียนก่อนวัยรุ่นประสบความสำเร็จและมีสัมฤทธิ์ผลที่ดีกว่า Johnson และ Newport (1989) ได้พิจารณาความสามารถที่จะตีความเชิงไวยากรณ์ของประโยคภาษาอังกฤษโดยชาวจีนและชาวเกาหลี ซึ่งเริ่มเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่อายุ 3 ปีถึง 39 ปี ผลการวิจัยพบว่า (ก) การพิจารณาตัดสินเชิงไวยากรณ์ลดลงเรื่อยๆ ตั้งแต่อายุ 5 ปีไปจนถึงวัยรุ่น (ข) ความแตกต่างระหว่างบุคคลสูงมาก สำหรับผู้ซึ่งเดินทางมาถึงประเทศสหรัฐอเมริกาหลังวัยรุ่น เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ซึ่งเดินทางมาถึงเมื่ออายุน้อยกว่านั้น (ค) การแสดงออกซึ่งความสามารถทางภาษานั้นลดลงอย่างรวดเร็ว ในหมู่ผู้ที่เดินทางมาถึงประเทศสหรัฐอเมริกา ก่อนวัยรุ่น เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มซึ่งมาถึงหลังวัยรุ่น

ข้อควรสังเกตก็คือ ผลงานวิจัยเหล่านี้มีปัญหาในการควบคุมระยะเวลาซึ่งประชากรที่ศึกษาคลุกคลีกับภาษาอังกฤษ ควบคุมได้แต่เฉพาะอายุเมื่อเดินทางมาถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อายุของบุคคลเหล่านี้ เมื่อมีการทดสอบ อาจจะเป็นองค์ประกอบที่หมายถึงความอ่อนเยาว์หรือความชราภาพของประชากรที่ศึกษา และโดยที่องค์ประกอบทั้งสามนี้สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ อายุปัจจุบันคือผลรวมของอายุเมื่อเดินทางมาถึง ระยะเวลาที่ได้คลุกคลีกับภาษาในประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษ และการออกแบบการวิจัยเหล่านี้ ซึ่งไม่มีประสิทธิภาพที่น่าพึงพอใจในเรื่องของความเที่ยงและความตรง

อย่างไรก็ดี ความสามารถที่จะเรียนภาษาที่สองนั้นไม่สูญหายไปตามอายุที่มากขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่เหมือนกับความสามารถทางกายภาพ ที่ระยะเวลาวิกฤตในการพัฒนาการใช้สายตาเมื่อถึงอายุ 16 ปีจะลดลงทันที (Hubel, 1988) ความคิดเห็นของนักชีววิทยาเกี่ยวกับการรู้ทางภาษาก็ยังยอมรับว่า การเรียนภาษาที่สองควรจะเรียกว่าเป็นระยะที่มีความไวต่อการเรียนรู้ (sensitive period) มากกว่าที่จะเรียกว่า ระยะเวลาวิกฤต (Critical period) ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งก็คือ ความคล้ายคลึงกันระหว่างการเรียนรู้ภาษาที่สองของเด็กและผู้ใหญ่ ตัวอย่างเช่น ความผิดพลาดทางไวยากรณ์ และการเรียงคำไม่แตกต่างกันตามวัยที่แตกต่างกัน White และ Genesee (1992) ได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ผู้ใหญ่ซึ่งมีวัยสูงสามารถเรียนรู้ภาษาที่สอง โดยรู้จักใช้กระสวนไวยากรณ์ที่เป็นรูปธรรมขั้นสูงได้ดีกว่าเด็ก

ข้อควรคำนึงประการสุดท้ายคือ ความสำคัญของการเรียนรู้ภาษากับระยะวิกฤตหรือระยะไวต่อการเรียนภาษา ผู้เรียนภาษาที่สองทุกคน ไม่ว่าจะอายุเท่าใดจำเป็นที่จะต้องมีความรู้และมีความสามารถในการใช้ภาษาแรกอย่างดีก่อน โดยนัยนี้ ระยะเวลาวิกฤตที่กล่าวถึงสำหรับบุคคล

ทุกคนว่าสามารถจะเรียนรู้ภาษาได้ดีเป็นพิเศษก่อนอายุ 13 ปีนั้น จึงเป็นเรื่องที่อยู่ในขอบเขตจำกัด แต่เฉพาะภาษาแรกหรือภาษาแม่เท่านั้น ทฤษฎีนี้จะเกี่ยวข้องกับการเรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศก็ต่อเมื่อนำมาพิจารณาถึงกระบวนการเรียนรู้ภาษาที่สอง เพราะการเรียนรู้ภาษาในเชิงปัญญานั้นต่อเนื่องไปไม่มีที่สิ้นสุด มีกระบวนการและขั้นตอนเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นภาษาแรก ภาษาที่สองหรือภาษาที่สาม

การเรียนรู้ภาษาที่สองน่าจะเป็นไปโดยการสะสมทีละเล็กทีละน้อย โดยอาศัยความสามารถทางภาษาของภาษาแรกเป็นฐาน เปรียบเสมือนกับการหมุนวงล้อ ซึ่งเป็นการอาศัยวงล้อของภาษาเดิมที่จะหมุนไปใหม่ในทิศทางใหม่ การเรียนรู้ภาษาที่สองนั้นเป็นการเรียนคำศัพท์ใหม่ที่ใช้บ่งบอกมโนทัศน์เดิม ข้อเสนอสนับสนุนที่ว่า การเรียนรู้ภาษาที่สองเปรียบเสมือนกับการเรียนรู้วิชาการอื่นๆ ซึ่งเป็นการเรียนรู้เชิงนามธรรม และจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีภาษาแรกเป็นฐานนั้น ดังนั้นนักวิจัยจึงยืนยันว่า ระยะเวลาวิกฤตต่อการเรียนภาษาใช้ได้และมีผลกระทบเฉพาะการเรียนรู้ภาษาแรกเท่านั้น (Newport, 1991)

เอกสารเกี่ยวกับ การพัฒนาหนังสือเรียนภาษาไทย การอ่านและการเขียนสำหรับชาวต่างประเทศ ของสมาคม วาย. เอ็ม. ซี. เอ เชียงใหม่

ในการเรียนอ่านและเขียนภาษาไทย เบื้องต้นทางโรงเรียนได้เลือกใช้วิธีการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์ (Phonics Instruction) เป็นแนวทางในการสอน การอ่านและการเขียนสะกดคำ เนื่องจากการเรียนแบบโฟนิกส์ จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและสัญลักษณ์ของเสียงเหมาะสำหรับผู้เรียนที่เรียนภาษาไทย เป็นภาษาต่างประเทศเพราะภาษาไทยมีลักษณะเด่นด้านเสียง เช่นการใช้เสียงวรรณยุกต์ การใช้เสียงเคาะลิ้น (Clicks) การใช้เสียงกักเสี้ยนเสียงลมออก (Ejectives) การใช้เสียงกักเสี้ยนเสียงลมเข้า (Implosives) การใช้เสียงปลายลิ้นม้วน (Retro flex) การใช้เสียงเน้นหนักต้นคำ (Word Initial stress) เป็นต้น

James & Patricia (1967, p. 75) กล่าวว่าการสอนแบบโฟนิกส์เป็นการประยุกต์วิชาที่ว่าด้วยเสียงของภาษา (Phonetics) เพื่อใช้ในการสอนอ่าน

ดังนั้น จึงได้มีการพัฒนาหนังสือเรียนให้มีความสอดคล้องกับวิธีการเรียนการสอนของโรงเรียน เพื่อให้ได้หนังสือเรียนที่มีประสิทธิภาพ สูงสุด

ปัญหาในการสอนอ่าน และเขียนภาษาไทยของโรงเรียน วาย. เอ็ม. ซี. เอ

ในบรรดาทักษะภาษาทั้งสี่ทักษะ อันได้แก่ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน เราอาจกล่าวได้ว่าทักษะการอ่าน และการเขียนเป็นทักษะที่มีความสลับ ซับซ้อน และยากที่สุด เพราะผู้เขียนต้องอาศัยพื้นฐานทางการพูด การฟัง มาใช้ด้วย

การสื่อสารด้วยการเขียนนั้นผู้เรียนจะต้องใช้ความสามารถของตนเองสูงมาก ประกอบกับการเขียนเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก ทำให้นักเรียนไม่ประสบความสำเร็จในการเขียนเท่าที่ควร รวมไปถึงโอกาสในการใช้ประโยชน์ จากการเขียนมีน้อยมาก หรือแม้แต่การไม่เข้าใจความหมายของคำที่เขียนเลย

ดังนั้น ภารกิจในการเรียนการสอนของครู จึงเป็นภาระที่ค่อนข้างลำบากพอสมควรในการที่จะพัฒนาทักษะของผู้เรียนให้ได้คุณภาพตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ในเวลาจำกัด ผู้วิจัยจึงพอจะสรุปปัญหาการเรียนการสอนอ่านเขียน ของโรงเรียน วาย. เอ็ม. ซี. เอ ไว้ดังนี้

1. ปัญหาที่สัมพันธ์กับการสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ การสอนอ่านที่ไม่ถูกวิธี การสอนอ่านที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่
2. ปัญหาการสอนคัดไทย ที่เน้นเพียงรูปแบบการคัดตัวอักษร ไม่ได้พัฒนาไปสู่ความเข้าใจในความหมาย
3. ปัญหาการเขียนไทยที่ต้องอาศัยลำดับขั้นตอนในการสอนเขียน ที่จะต้องฝึกสอนเขียนให้สอดคล้องกับการสอนอ่าน
4. ปัญหาการพัฒนาการสอนเขียนที่ยังมีความบกพร่องในเรื่องการพัฒนาคลังให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพการดำรงชีวิตและวัยของผู้เรียน

ดังนั้น การพัฒนาหนังสือเรียน ให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนการสอน จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการรู้ของตนได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์

ความต้องการการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์ วางอยู่บนพื้นฐานที่ค่อนข้างได้รับการยอมรับที่ว่า ความตระหนักในหน่วยของเสียง (Phonemic awareness) นั้นเป็นทักษะก่อนการอ่านที่จำเป็นสำหรับการรู้จักตัวอักษรในภาษาเขียน ทั้งนี้เนื่องจากระบบการเขียนในภาษาอังกฤษนั้น ระบบการออกเสียงและหน่วยของเสียงที่สอดคล้องกันไม่ค่อยจะตรงกันนัก ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดความสับสนสำหรับผู้เรียนหลายๆ คนทั้งที่เป็นเจ้าของภาษาเองหรือผู้เรียนซึ่งเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ โดยพื้นฐานแล้วในภาษาอังกฤษประกอบด้วยตัวอักษรโรมัน 26 ตัว ซึ่งใช้แทนเสียงต่างๆ มากกว่า 40 เสียง ในการสร้างสรรค์หลายร้อยรูปแบบการสะกดคำ และบางครั้งมี

คำที่ใช้โดยทั่ว ๆ ไปหลายคนที่ไม่เข้ากับกฎการสะกดทั่วไป ซึ่งทำให้การเรียนการสอนแบบโฟนิกส์มีประโยชน์ สำหรับผู้ที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่เน้นการแยกคำมาเป็นพยางค์มักเป็นไปโดยธรรมชาติ แต่ทักษะของการวิเคราะห์ภาษาในรูปหน่วยของเสียง (Phonemes) นั้นต้องได้รับการสอน (Jannuzzi, 1997)

นอกจากนี้ Charles Jannuzzi (1997) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายหลักของการสอนภาษาแบบโฟนิกส์ว่า เป็นวิธีการสอนที่อธิบายความกระจำและเพิ่มเติมการเรียนรู้ของความตระหนักในหน่วยพื้นฐานของเสียง (Phonemic awareness คือการตระหนักว่าภาษาพูดนั้นประกอบด้วยเสียงลำดับต่อเนื่องจากหน่วยพื้นฐานของเสียงต่างๆ) และจากนั้นจึงเกี่ยวข้องความสัมพันธ์ถึงแบบแผนการสะกดคำในภาษาเขียน ซึ่งการเรียนการสอนสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ก็อาจเป็นสะพานแห่งความรู้ความเข้าใจจากความตระหนักในหน่วยพื้นฐานของเสียงถึงการถอดรหัสของสัญลักษณ์ในระบบภาษาเขียนและการเริ่มต้นที่แท้จริงของความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Susan M. Glazer (1998) ที่กล่าวว่า การสอนภาษาแบบโฟนิกส์มีความจำเป็นและสำคัญต่อการอ่านและการเขียน การเข้าใจเสียงต่างๆ ของภาษาช่วยสร้างคำซึ่งจำเป็นต่อการสะกดคำด้วยเช่นกัน

Anderson and others เป็นผู้เขียนของ Becoming a Nation of Readers (1985, อ้างใน Chard & Odborn, 1999) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์ว่าไม่ใช่เพียงแค่เด็กจะสามารถบอกถึงกฎความสัมพันธ์ของเสียงและตัวอักษรได้เท่านั้น แต่จุดประสงค์ที่แท้จริงคือต้องการให้เด็กเข้าใจหลักการว่าเสียงและตัวอักษรนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เมื่อความสัมพันธ์พื้นฐานของเสียงและอักษรได้รับการสอนแล้ว วิธีการที่ดีที่สุดต่อเด็กต่อมาคือการขยายความรู้เหล่านี้โดยการมีโอกาสดูฝึกฝนโดยการอ่าน

กระบวนการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์

John M. Hughes (1972, pp. 2-8) กล่าวถึงการสอนภาษาในระหว่างศตวรรษที่ 19 ว่า เริ่มต้นด้วยการสอนเด็กๆ ระบบตัวอักษร การดำเนินการสอนแบบโฟนิกส์นั้นก็เพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กให้รู้จักตัวอักษรที่เป็นตัวพิมพ์ในภาษาเขียนและบอกเขาถึงเสียงของอักษรเหล่านั้น แม้ในการอ่านจริง เด็กได้เห็นคำและเดาคำจากบริบทช่วยเหลือจากภาพประกอบ แต่บางครั้งพวกเขาก็ไม่อาจเลี่ยงกับการเผชิญคำต่างๆ ที่เขาไม่เคยรู้หรือจดจำโดยการมองเห็นมาก่อน ซึ่งชัดเจนว่าเด็กๆ ต้องการตัวช่วยที่จำเป็นเพื่อแปลรหัสคำที่ไม่คุ้นเคย

ทุกคนต้องการการสอนแบบโฟนิกส์ ในการอ่านบางคนอาจเรียนรู้ทักษะการออกเสียงอย่างง่ายดาย ซึ่งหมายความว่าพวกเขาต้องการการสอนการออกเสียงเพียงเล็กน้อย แต่บางคนอาจต้องการการสอนการออกเสียงหรือโฟนิกส์ตั้งแต่ระดับเริ่มต้นและอีกเรื่อยๆ เพื่อความก้าวหน้าในการออกเสียงคำ การวิเคราะห์คำและการใช้พจนานุกรม เด็กหลายๆ คนจะได้รับประโยชน์อย่างมากในการสอนการออกเสียงอย่างเป็นระบบและระมัดระวัง โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา แต่การสอนการออกเสียงในเด็กบางคนอาจเป็นเรื่องที่ฝืดคืดหากพวกเขาไม่ต้องการมัน (Fitzgerald and Fitzgerald, 1967, pp. 75 – 76)

รูปแบบการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์นั้น มีอยู่สองรูปแบบคือ Analytic Phonics หรือ Implicit Phonics เป็นการสอนโฟนิกส์โดยการจำแนกหรือแยกแยะ (Breaking down) ไปสู่หน่วยเสียงย่อยของคำๆ นั้น (จำเป็นสำหรับเด็กที่ไม่สามารถอ่านคำทั้งคำนั้นได้) ซึ่งคาดหวังว่าผู้เรียนจะรับเอาข้อมูลที่ต้องการจากโครงสร้างของคำนั้นๆ ซึ่งจะเสนอผ่านคำที่ออกเสียงคล้ายกัน (เช่น mad, maple, moon) คำเหล่านี้อาจชี้แจงหรือพูดโดยผู้สอน แต่จะไม่มีการแยกเสียงนั้นออกจากคำทั้งคำ ปัญหาหลักของวิธีการสอนรูปแบบนี้คือ การสันนิษฐานที่ไม่ถูกต้องซึ่งเกิดจากตัวผู้เรียนขาดทักษะเกี่ยวกับความตระหนักของหน่วยเสียงที่เพียงพอที่จะเปรียบเทียบเสียงนั้นๆ จากคำต่างๆ ที่ยกตัวอย่างได้ (Hamperstall, 2002) แต่นักภาษาศาสตร์อย่างเช่น Bloomfield and Barnhart (อ้างใน Vacca and others, 1995, p. 50) นิยมใช้การสอนรูปแบบนี้ โดยเน้นสอนในรูปประโยคต่างๆ เพราะพวกเขาเชื่อว่าการสอนในเบื้องต้นควรเป็นการถอดรหัสเสียงซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกับรูปแบบเสียงของภาษาพูดหรือเสียงของภาษากับสัญลักษณ์ของเสียง

Fries คือ นักภาษาศาสตร์อีกคนหนึ่งซึ่งชื่นชอบรูปแบบการสอนแนวนี้และได้ร่วมเขียนชุดการอ่านพื้นฐาน “Merrill Linguistic Reader, ปี 1996 “นอกจากนี้ก็ยังมีการอื่นๆ ที่ตีพิมพ์อีก เช่น คำราชของ SRA : Basic Reading Series, ปี 1964, Linguistic Reader, ปี 1965 ของ Harper & Row หรือ Programmed Reading ในปี 1963 โดย McGraw – Hill ซึ่งตำราเหล่านี้ได้รวบรวมเรื่องราว เน้นการอ่านซ้ำ เสียงและตัวอักษรเช่น “The fat cat sat on the mat” หรือ “The car was parked at the market” ประโยคเหล่านี้ช่วยให้ง่ายต่อการจำแนก (อ้างใน Vacca and others, 1995, pp. 50 – 51)

ส่วนรูปแบบที่สองคือ Synthetic Phonics หรือ Explicit Phonics โดยในการสอนรูปแบบนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้การสร้างคำ (Building up) ขึ้นมาจากตัวอักษรแต่ละตัวทีละตัว การใช้รูปแบบนี้ผู้สอนแสดงให้เห็นให้ผู้เรียนในระดับเบื้องต้นถึงการมาผสมกันของหน่วยเสียงย่อยมาเป็นคำๆ หนึ่งเช่น “c” อ่านว่า “/k/”, “a” เป็น “/a/” และ “t” อ่านเป็น “/t/” เมื่อนำมาผสมกัน จะได้คำว่า “cat” นักเรียนจะอ่านคำออกมา (sound out) เช่น “t” อ่านเป็น “/t/” เมื่อนำมาผสมกันจะได้คำว่า “cat” นักเรียนจะ

อ่านคำออกมา (sound out) เช่น Lippincott Basal Program ซึ่งเริ่มใช้ในปี 1968) และ The Distar program เริ่มใช้ปลายศตวรรษที่ 17 (อ้างใน vacca and others, 1995, หน้า 50 – 51) สำหรับ Dr. Kerry Hempenstall (2002) กล่าวว่า การสอนโฟนิกส์แบบ Synthetic นี้ผู้เรียนจะเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและตัวอักษรต่างๆ ที่สอดคล้องกัน แล้วจึงสอนกระบวนการผสมคำและอ่านออกเสียงคำเช่น m – a – m = man การรู้ถึงส่วนต่างๆ ของโครงสร้างของภาษาหนึ่งๆ สำคัญและจำเป็นต่อผู้ที่ไม่มีความรู้ในการจัดกลุ่มหรือประสมส่วนประกอบของคำของภาษานั้นๆ อย่างเหมาะสม หลังจากนั้นผู้เรียนจะได้เรียนเกี่ยวกับสัญลักษณ์ของเสียงหลายๆ แบบ จากง่ายจนถึงมีความซับซ้อนมากขึ้นจากกิจกรรมการอ่านต่างๆ ผ่านเรื่องราว ซึ่งมีคำศัพท์ที่ต้องการสอน

นอกจากนี้กลวิธีการสอนยังแบ่งเป็นสองวิธีซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการสอน คือ Systematic Phonics และ Incidental phonics โดยกระบวนการสอนแบบแรกนั้นมีความตั้งใจเจาะถึงรายละเอียดของกระบวนการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีผู้สอนเป็นหลัก (Teacher direct) และตั้งอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์อย่างมีหลักเหตุและผล อาจเกี่ยวข้องกับการฝึกฝนอย่างกว้างและเว้นระยะของทักษะต่างๆ การแก้ไขข้อผิดพลาดและการประเมินผลอย่างต่อเนื่องของความก้าวหน้า ส่วน Implicit phonics นั้นเน้นถึงกระบวนการรับผิชอบในการสร้างความคุ้นเคยของเสียงของภาษาหรือคำพูด สนับสนุนให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ แต่มีผู้เรียนหลายคนที่ประสบปัญหาความยากลำบากในการทำความเข้าใจ ความสัมพันธ์ของเสียงและการสะกดเนื่องจากข้อจำกัดของโอกาสที่จะเจาะจงลงที่ส่วนประกอบของคำในบางกิจกรรม (Hempenstall, 2002)

ข้อเสนอแนะในการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์

Fitzgerald and Fitzgerald (1967, pp. 75 – 76) ได้ให้คำแนะนำเฉพาะในการสอนภาษาแบบโฟนิกส์ ดังต่อไปนี้

1. การเรียนการสอนแบบโฟนิกส์ควรเป็นไปตามความต้องการของเด็กหรือกลุ่มเด็กที่ต้องการ
2. การเห็นคำศัพท์ พัฒนาจากคำที่มีความหมาย คำที่มีประโยชน์ที่สุดและการเริ่มการอ่าน เป็นส่วนสำคัญพื้นฐานสำหรับการสอนภาษาแบบโฟนิกส์
3. การฝึกการฟัง ควรได้รับการสอนและฝึกฝนในระยะแรก เพื่อช่วยการจำ เช่น man และ me และการแยกความแตกต่างของเสียง เช่น mine , fine, line เป็นต้น
4. ทิศทางของกระบวนการสอนในการวิเคราะห์คำ ต้องมาจากซ้ายไปขวา และความสนใจต้องเริ่มจากเสียงต้น กลาง และเสียงท้าย
5. เด็กๆ อาจใช้บริบท ตำแหน่ง และตัวช่วยอื่นๆ ขณะเริ่มการฝึกการออกเสียง

6. การสอนเด็กในการจดจำหลักการพื้นฐานเพื่อความคุ้นเคยในคำที่จำเป็น การแปลเสียง และการสะกดคำ

7. การแทนที่ตัวอักษรของเสียงต้นในคำ เป็นกิจกรรมที่ให้ผลดี เช่นจากคำว่า can เด็กๆ อาจค้นพบคำอื่นๆ เช่น man, pan, fan

8. การจับคู่เสียงและสัญลักษณ์ อาจได้รับการฝึก ครูอาจออกเสียงคำ เช่น cap และเด็กๆ อาจบอกที่เป็นตัวเขียนในระหว่างกลุ่มคำว่า map, nap, tap, cap

9. เด็กๆ ควรได้แยกแยะ phonogram เช่น - and ในคำว่า hand และ land หรืออาจประสมคำควบกล้ำและรูปของเสียงเพื่อสร้างคำ br- ในคำว่า brow หรือ -ing ในคำว่า ring และ bring

10. เด็กจะมีความกระตือรือร้นเมื่อเขาพบว่า เขาสามารถปลดรหัสคำใหม่ๆ ได้ด้วยความรู้ด้านโฟนิกส์

หลักสูตรการอ่านและการเขียน ภาษาไทยเบื้องต้นของสมาคม วาย. เอ็ม. ซี. เอ เชียงใหม่

หลักสูตรการอ่าน และการเขียนภาษาไทยเบื้องต้นจำนวน 30 ชั่วโมง เน้นฝึกทักษะ การเขียนการอ่าน คำศัพท์ และประโยคพื้นฐานเพื่อให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงภาษาไทยได้ อย่างถูกต้อง และเข้าใจข้อความสั้นๆ ที่ไม่ยากนัก พร้อมทั้งใช้พจนานุกรมไทยอังกฤษได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมพิศ มาพวง (2541) ได้พัฒนาแบบฝึกการเขียนคำภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเขียนคำภาษาไทย ของนักเรียนหลังการใช้แบบฝึกสูงกว่าก่อนการใช้แบบฝึก และความคงทนในการเขียนคำภาษาไทยของนักเรียน หลังจากการใช้แบบฝึกแล้ว 2 สัปดาห์ สูงกว่าคะแนนหลังการใช้แบบฝึก

นอกจากนี้ ทองพูน จุลเดช (2544) ได้พัฒนาแผนการสอนการเขียนคำในมาตราตัวสะกด แม่กน โดยใช้สื่อประสมสำหรับนักเรียนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาษาไทยด้านการเขียนคำของนักเรียน หลังเรียนเพิ่มสูงกว่าก่อนเรียน

Rayner and others (2002, p. 90) ได้อ้างถึงงานวิจัยของนักเรียนกลุ่มหนึ่งที่ได้จำลองหรือ เลียนแบบจากวิธีการที่มนุษย์เรียนรู้การอ่านโดยนักวิจัยทำการฝึก นักศึกษาที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็น ภาษาแม่ให้อ่านสัญลักษณ์ที่ไม่คุ้นเคยบางตัว เช่น ตัวอักษรอารบิก ซึ่งให้กลุ่มแรกเรียนรู้หน่วยย่อย ของเสียง ซึ่งประกอบด้วยตัวอักษรอารบิกทีละตัว (ใช้วิธีการสอนแบบโฟนิกส์) ขณะที่อีกกลุ่ม เรียนรู้ตัวอักษรอารบิกจากทั้งคำ (Whole word) หลังจากนั้นจึงให้นักศึกษาจากทั้งสองกลุ่มอ่านชุด ของคำที่ไม่เคยเห็นมาก่อน ผลจากการทดลองครั้งนั้นแสดงออกมาว่า นักศึกษาที่ได้เรียนกฎต่างๆ

ของวิธีการเรียนการสอนแบบโฟนิกส์ สามารถอ่านคำใหม่ๆ ที่ให้อ่านได้มากกว่านักศึกษาที่ฝึกฝนการอ่านแบบ Whole word นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในชั้นเรียนอีกหลายๆ ชิ้นซึ่งเปรียบเทียบวิธีการสอนภาษาแบบโฟนิกส์ กับวิธีการสอนภาษาแบบ Whole word หรือ Whole Language ก็ให้ผลที่ค่อนข้างชัดเจน เช่นงานวิจัยชิ้นล่าสุดของ Jeanne S. Chall แห่ง Howard University ซึ่งได้ทบทวนความรู้ความเข้าใจของงานวิจัยอื่นๆ บางชิ้นซึ่งเป็นงานวิจัยต่อเนื่องที่ Marilyn J. Adams ได้ทำไว้โดย Jeanne ค้นพบว่า การสอนภาษาแบบโฟนิกส์อย่างเป็นระบบก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลต่อการอ่านสูงกว่าวิธีการอื่นๆ สำหรับผู้อ่านในระยะแรกเริ่ม

งานวิจัยแบบเจาะจงเปรียบเทียบอีกเรื่อง เป็นของ Mary Ann Evans of University of Guelph in Canada และ Thomas H. Carr of Michigan State University โดยผู้ศึกษาได้ทำการเปรียบเทียบโปรแกรมจำนวนสองโปรแกรมจากประชากรซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 20 ห้องเรียน โดยครึ่งหนึ่งของประชากรได้รับการสอนการอ่านซึ่งรวมถึงวิธีการสอนที่ออกแบบพิเศษสำหรับผู้อ่าน การท่องแบบโฟนิกส์ และการประยุกต์ใช้ส่วนอีกครึ่งหนึ่งของประชากรที่เหลือได้รับการสอนให้ใช้กลวิธีการส่วนตัวของตนเอง ซึ่งนำมาจากประสบการณ์ทางภาษาที่ผู้ศึกษามีอยู่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการสอนภาษาแบบโดยรวม ผู้เรียน ได้ทำหนังสือเล่มเล็กและพัฒนาการจดจำกลุ่มของคำเอง ประชากรทั้งสองกลุ่มใช้เวลาทั้งหมดในการอ่านเท่าๆ กันมีลักษณะประวัติพื้นฐานทางสังคมและสถานะทางเศรษฐกิจคล้ายคลึงกันและยังมีหน่วยทางสติปัญญาและภาวะความสมบูรณ์ทางภาษาเหมือนกันเกือบทั้งหมด สรุปผลจากการทดลองปรากฏว่าประชากรกลุ่มแรกมีคะแนนการอ่านและความเข้าใจในการอ่านสูงกว่ากลุ่มที่สองของการทดสอบปลายภาคการศึกษา (Rayner and others, 2002, หน้า 91)